

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Františka Slavatová z Meggau. Konstrukce obrazu zbožné šlechtické vdovy
barokní doby

2020

Kateřina Lašová

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Nymburce 15. srpna 2020

Kateřina Lašová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce, doc. Mgr. Pavlu Markovi, Ph.D., za konzultace a čas, který si na mě vždy našel, a především za trpělivost, kterou s mou prací měl.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje životu Františky Slavatové rozené hraběnky z Meggau (1610-1676), vdovy po Jáchymu Oldřichu Slavatovi. Její vdovský život je představen především pomocí oslavného spisu, který několik let po její smrti vydal jezuita Bartholomäus Christel. Součástí práce je nejen obsah oslavného spisu, který nese především náboženský charakter, ale také Františčin kariérní život coby hofmistryně arcivévodky Leopolda a později i císařovny Klaudivie Felicitas.

Klíčová slova: Františka Slavatová z Meggau, vdovy, oslavný spis.

Summary

The bachelors thesis contains life of Frantiska Slavatova, born countess of Megga (1610-1676), the widow of Jachym Oldrich Slavata. Her widowhood is introduced by celebratory file, which was published by jesuit Bartholomäus Christel, several years after Frantiska's death. Part of the thesis is not only celebratory file, which has mainly religious character, but shows as well as Frantiska's life as a hofmeisterin for archduke Leopold and later for empress Klaudia Felicitas.

Keywords: Francisca Slavatová of Meggau, widow, celebratory file.

OBSAH

Úvod	1
1. Vdovství, pohled raně novověké společnosti	4
2. Rodinné zázemí Františky Slavtové z Meggau od dětství do ovdovění	9
3. Vdova Františka Slavtová z Meggau a její kariéra na císařském dvoře	14
3.1. Františka Slavtová z Meggau a její památka v Telči.....	19
4. Praecellens Viduarum Speculum.....	20
Závěr.....	31
Resumé	33
Seznam literatury.....	34
Internetové zdroje.....	36
Přílohy	37
Obrazová příloha	40

Úvod

Františka Slavatová byla žena, která ve svém životě poznala jak zábavu a blahobyt císařského dvora, tak i odříkání a skromnost křesťanské vdovy. Byla jí dána role matky, starající se o štěstí svých vlastních dětí vyrůstajících bez opory otce, i role vychovatelky, pečující o malého syna císaře Ferdinanda III., a hofmistryně manželky císaře Leopolda I., o nějž se v jeho dětském věku starala. Ač její život započal v rakouských zemích a velmi spjatý byl i s hlavním městem habsburské monarchie Vídní, otisk jejího života můžeme nalézt i v moravské Telči.

Cílem této bakalářské práce bude představit životní příběh hraběnky Františky Slavatové rozené z Meggau, která žila mezi lety 1610 a 1676. Jako pramen k poznání života Františky Slavatové bude sloužit oslavný spis, jež krátce po její smrti vydal jezuita Bartolomäus Christel,¹ a který o necelých dvě stě let později přeložil do češtiny Jan Kypta.²

Práce bude rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se bude věnovat otázce vdovství v raně novověké společnosti. V rámci této kapitoly bude nahlédnuto do teoretických představ barokních mravokárců, kteří určovali ideál chování ovdovělých žen. Představen bude především dobový spis *Vdovství křesťanské* od katolického autora Jana Hertviecia Pražského.³ Pro porovnání bude uveden i spis významného člena Jednoty bratrské Jana Ámose Komenského *O sirobě*.⁴ Při hledání literatury k tématu šlechtického vdovství autorka neobjevila v českém prostředí monografii věnující se pouze této otázce. Zmíněná problematika se nicméně objevuje v publikacích zabývajících se životem aristokracie obecně jako například v dílech Václava Bůžka.⁵ Dále pak téma šlechtického vdovství můžeme nalézt v dílech věnujících se ženské problematice, postavení žen ve společnosti z hlediska sociálního i politického. Důležitým zdrojem k otázce vdovství v raném novověku je kniha autorů: Mileny Lenderové, Boženy Kopičkové, Jany Burešové a Eduarda Maura *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*.⁶ Téma vdovství můžeme nalézt i v příspěvku Pavla Krále s názvem *Žena a Smrt v 16. a 17. století* uveřejněném v knize Mileny Lenderové *Eva nejen v ráji*.⁷ a dále se Pavel Král tomuto

¹ Bartholomäus CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, Brünn 1694.

² Jan KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti čili život Františky, hraběnky Slavatové rozené z Meggau: vdovy a paní na Jindřichově Hradci a Telči*, Jindřichův Hradec 1862.

³ Edičně zpracováno v knize Jana RATAJOVÁ– Lucie STROCHOVÁ, *Nádoby mdlé hlavy nemající?: Diskurz panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*. Praha 2008, s. 311–358.

⁴ Jan Amos KOMENSKÝ, *Dílo Jana Amose Komenského Sv.3: O sirobě*, Praha 1978.

⁵ Například v díle: Václav BŮŽEK kol., *Věk urozených. šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.

⁶ Milena LENDEROVÁ– Božena KOPIČKOVÁ– Jana BUREŠOVÁ– Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.

⁷ Pavel KRÁL, *Žena a smrt v 16. a 17. století*, In: Milena LENDEROVÁ (ED.), *Eva nejen v ráji. žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 105-130.

tématu věnuje ve svém příspěvku *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, uveřejněném v knize *Žena a právo: právní a společenské postavení žien v minulosti*, vydané v Bratislavě v roce 2004⁸. V této publikaci je z hlediska právního postavení ženy i vdovy zajímavý také článek Marie Ryantové *Život raně novověké šlechtičny v Českém království: právní limity a skutečné možnosti*.⁹ Pozoruhodné životní příběhy přináší i kniha Josefa Janáčka *Ženy české renesance*, která čtenáři odkryje osudy vybraných žen první poloviny 17. století, například Polyxeny z Pernštejna nebo Evy z Rožmberka. Důležitou zahraniční inspirací mi byly knihy Beatrix Bastl *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*¹⁰ a Britty-Juliany Kruse *Witwen: Kulturgeschichte eines Standes in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*¹¹.

Druhá kapitola představí Františku a její rodinné zázemí od dětství do ovdovění, tedy do jejích 35 let. Třetí kapitola zachytí Františku během jejího vdovského života, během něhož se jí dvakrát naskytla příležitost vykonávat prestižní dvorské úřady. K životu samotné Františky Slavatové z Meggau doposud mnoho napsáno nebylo. Kromě Christelova oslavného spisu z roku 1694 a překladu Jana Kypty z roku 1862 uvedme ještě dílo Aloise Hrudíčky *Františka Slavatová a doba její: obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*¹² a konečně článek jindřichohradecké archivářky Sylvy Řeřichové *Franziska von Meggau, verehelichte Slawata (1610-1676). Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert* u vedený v časopise *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs*.¹³

V závěrečné kapitole bude představen spis Bartolomäa Christela a způsob, jakým Christel vyzdvihuje Františčinu chování a jednání zvláště v oblasti náboženské. Christel při psaní spisu využil Františčinu osobní dokumenty: deník s modlitbami a promluvami nebo korespondenci s rodinnými příslušníky i oficiální dopisy zaslané z Vídně. V práci budou použity citace Františčiných dopisů, modliteb a událostí, které Christel do spisu vybral. Pro citace bude využit poměrně přesný český překlad Christelovy práce od Jana Evangelisty Kypty.

⁸ Pavel KRÁL, *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, in: Tünde LENGYELOVÁ (ed.), *Žena a právo: právní a společenské postavení žien v minulosti*, Bratislava 2004. s. 142-152.

⁹ Marie RYANTOVÁ, *Život raně novověké šlechtičny v Českém království. právní limity a skutečné možnosti*, In: Tünde LENGYELOVÁ, *Žena a právo, právní a společenské postavení žien v minulosti*. Bratislava, 2004.

¹⁰ Beatrix BASTL. *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*. Wien – Köln – Weimar 2000.

¹¹ Britta-Juliane KRUSE, *Witwen: Kulturgeschichte eines Standes in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Stuttgart 2007.

¹² Alois HRUDIČKA, *Františka Slavatová a doba její. obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902.

¹³ Sylva ŘEŘICOVÁ, *Franziska von Meggau, verehelichte Slawata (1610-1676). Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreich im 17. Jahrhundert*, In: Sylva ŘEŘICOVÁ, *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs* 18, 1996.

Cílem práce bude přiblížit život Františky Slavatové, ženy, která zastávala významné posty na císařském dvoře. Její životní příběh bude představen v kontextu s mravoučnými spisy, v nichž lze nalézt představy dobových mravokárců o chování křesťanské vdovy. Stěžejní částí bude představení oslavného spisu o Františce Slavatové z Meggau od jezuity Bartholomäa Christela.

1. Vdovství, pohled raně novověké společnosti

Smrt partnera znamenala pro ženu mnoho změn, zatímco doposud plnila úlohu manželky plně oddané svému muži, nyní musela stejně dobře ovládnout svou novou roli vdovy. Žena se poprvé ve svém životě stala svobodnou a mohla rozhodovat o svém dalším osudu, ale zároveň se musela naučit žít tak, jak od ní očekávala většinová společnost, ve níž panovala přísná pravidla, která musela vdova dodržovat. Z tohoto důvodu vzniklo mnoho mravoučných spisů psaných dobovými učiteli, které měly ženám pomoci v jejich novém období života, kdy za ně poprvé nerozhodoval muž.

Jedním z nejvýznamnějších učenců je bezpochyby Erasmus Rotterdamský. Dílo *Vidua Christiana* věnované manželce Ludvíka Jagellonského Marii Habsburské Vyšlo v češtině roku 1595 díky Janu Kherneru Plzeňskému, jenž spis navíc obohatil postřehy z domácího prostředí. Erasmus Rotterdamský ve své práci vychází z křesťansko-biblické tradice učící o povinnosti vrchnosti starat se o bezbranné vdovy, které společně se sirotky a bezdomovci řadí mezi osoby, jež potřebují největší pomoc. Ideální vdova, podle Erasma, udržuje svůj dům čistotný jak po stránce fyzické, tak i duševní, její život by měl být střídavý a naplněn povinnostmi péčí o děti a správu majetku. Velký důraz klade také na distinktivní funkci oděvu. Vdovské šaty měly odrážet ženin smutek, způsobený ztrátou partnera. Oblečení bylo tedy v tmavých barvách a velmi málo zdobené.¹⁴ Na konci 16. století vychází pro české prostředí také dílo Šimona Lomnického z Budče *Instrukci: aneb Krátké naučení každému hospodáři mladému...* kde nalezneme i pasáže *O vdově a bábě staré nebo Napomenutí vdovám*. V obou veršovaných naučeních Lomnický z Budče posílá vdovám vzkaz, aby bedlivě rozvážily případný další sňatek a zamyslely se, zdali bez muže přeci jen nebudou volnější a svobodnější než v manželství. Především starší vdovy varuje, že mladší ženich by mohl toužit pouze po jejich majetku, nikoli však po nich.¹⁵

Na počátku následujícího století publikoval Jan Hertvicius Pražský *Vdovství křesťanské*¹⁶. Vdovu označuje jako „*jméno osoby, hlavní částky těla svého nemající, jakouž žena bývá, když její muž umírá.*“ Označuje jí za němou, jelikož má ve svém životě více bolesti než radosti, tudíž ztratila svůj hlas veselý a nahradila jej smutkem. Její okolí nevěnuje pozornost jejím žádostem,

¹⁴ P. KRÁL, *Vdovy ve šlechtické společnosti*, s. 142-143.

¹⁵ Šimon LOMNICKÝ Z BUDČE, *Instrukci, aneb Krátké naučení hospodáři mladému*, Josef Ambrož. GABRIEL(ed.), Praha, 1862, s. 205-210.

¹⁶ Edičně zpracováno v knize Jana RATAJOVÁ– Lucie STROCHOVÁ, *Nádoby mdlé hlavy nemající?: Diskurz panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*. Praha 2008, s. 311-358.

ignoruje je, jako by byla němá. Autor vdově dodává naději, uvádí deset důvodů, proč je třeba si vdov a vdovského stavu vážit. Hned v prvním bodě se zamýšlí nad otázkou, který stav v životě ženy je nejpřednější. Dochází k závěru, že právě vdovský nad všemi vyniká, neboť ovdovělá žena v životě získá více zkušeností a může lépe sloužit Bohu, stává se svobodnou, může se rozhodnout, zdali se opět vdá nebo zůstane bez partnera. Rozhodne-li se pro druhou variantu, není rozptylována manželskými starostmi a místo nich se může plně věnovat službě Bohu. Autor Boha přirovnává k otci, který nad svým dítětem drží ochrannou ruku, stará se o jeho zabezpečení. Jan Hertvicius se také obrací k ostatním lidem, aby vdově i sirotkům poskytl podporu. Ti, kteří jim naopak budou působit příkoří, Bůh, jakožto jejich ochránce, potrestá. Druhá část spisu je věnována povinnostem vdovy vůči Bohu, k němuž by se měla pravidelně modlit a chválit jej. Povinnosti ženy nevymizely ani vůči zemřelému manželovi, jehož památku by navždy měla uctívat. Vdova by se také měla vyvarovat rozmařilého života.¹⁷

Otázkou vdovství se zabývali i teologové Jednoty bratrské. Pro vdovy byly určeny zvláštní předpisy, které jim nařizovaly zdrženlivost, skromnost v oblékání a věnování se modlitbám, tato ustanovení můžeme nalézt v Dekretech Jednoty bratrské. Důležitým bodem je otázka dalšího sňatku po ovdovění. K této otázce se vyjádřil Bratr Lukáš, významná osobnost Jednoty bratrské z počátku 16. století, ten na základě biblického učení rozlišuje dva druhy vdov.¹⁸ Ovdovělé ženy nad šedesát let měly být obcí zabezpečeny ze společných peněz, nemusely se tedy starat o své hmotné zajištění a mohly trávit svůj čas v modlitbě, což teologové Jednoty bratrské považovali, společně se zdrženlivým životem za správný život vdovy. Mladší vdovy měly dvě možnosti, buď setrvat ve vdovském stavu a postarat se o sebe samy, nebo se znovu vdát a tím se zabezpečit.¹⁹ Tématu vdovství se věnuje i Jan Ámos Komenský v knize O sirobě v kapitole *O vdovství, vdovcích a vdovách* a kapitole *O vdovách obzvlášť*. Komenský v textu zastává názor, že vdovský stav je nejvzácnějším, neboť v sobě snoubí zkušenosti panny i vdané ženy. Ovdovění chápe jako Boží vůli, která v případě šťastného manželství může být ničující. Naopak je-li manželství nešťastné, může být ovdovění pro pozůstalého partnera osvobozením. Spis obsahuje také vdovské povinnosti, které autor rozděluje do tří skupin. Povinnosti k sobě samé, vdova se má chovat střídme ve společenském životě, mluvě, odívání i stravě. Dále povinnosti k Bohu, kdy žena měla svůj čas věnovat Bohu intenzivněji než během manželství. A nakonec povinnosti vůči bližním, „*Z strany bližních vdovy povinny jsou: Předně, pannám a manželkám ctnosti svítiti. Nebo vyhledává-liť toho Pán Bůh při panně, aby byla svatá*

¹⁷ J. RATAJOVÁ, L. STROCHOVÁ, *Nádoby mdlé hlavy*, s. 311-358.

¹⁸ P. KRÁL, *Žena a smrt*, s. 110.

¹⁹ V. BŮŽEK a kol, *Věk urozených*, s. 360.

*tělem i duchem (...), a při manželce, aby majíc manžela byla, jako by ho neměla (...): čím více ctnostmi se trpytěla a mladším, jak ženám ta i děvečkám, za zrdcadlo byla.*²⁰ V otázkách sňatku se Komenský přiklání spíše k setrvání ve vdovském stavu a doporučuje další sňatek již neuzavírat. Na základě Bible ale v případě mladých „bujných“ vdov připouští nový sňatek. Na závěr věnuje Komenský rady manželkám, které se obávají ovdovění. Žena má svého manžela milovat, vážit si ho a za jeho život a zdraví se modlit, aby je pán Bůh neodloučil. Dále věřit a milovat Pána Ježíše, aby se od ní a manžela neodvrátil a také přimlouvav se u Boha a manžela za pomoc chudým vdovám a sirotkům.²¹

Spisy ženám radily, aby se vyvarovaly světských radovánek, obrátily svou duši k Bohu a žily střídme, což se mělo týkat všech oblastí jejich života, oblékání nevyjímaje. Ve svém oděvu se vdova měla vyhnout přílišného „šperkování“. Samozřejmě bylo také zakrytí vlasů a hlavy včetně čela, uší, brady a krku. Látka, která vdovu takto zahalovala, neměla být zdobena krajkou nebo výšivkou. Kolem 17. století se však již zavítí hlavy běžně nevyskytovalo. K truchlení po ztrátě někoho blízkého neodmyslitelně patří i černá barva.²² Doba truchlení a nošení smutečního oděvu nebyla nijak stanovena. Některé ženy černý šat odkládaly několik týdnů po smrti manžela, jiné svůj smutek nesly až do konce svého života. Některé z žen, které se po ovdovění rozhodly vstoupit do nového svazku, odkládaly smuteční oblečení až v den svatby, nebo jej dokonce měly na sobě i při obřadu.²³

Jako vdova byla žena takřka paní svého osudu. Zatímco před svatbou o ní rozhodoval její otec, bratři či jiní poručníci a po svatbě tuto úlohu převzal její manžel, mohla nyní sama rozhodovat svobodně o svém osudu. V tuto chvíli bylo tedy pouze na ní, zdali se rozhodne uzavřít nový sňatek, nebo zůstane-li ve vdovském stavu do konce svých dnů. V případě, že si vybrala první možnost, byla volba nového manžela převážně v jejich rukou. Jako příklad můžeme uvést příběh sestry posledních Rožmberků, Evy, která se po smrti svého prvního manžela Mikuláše Zrinského ze Serynu znovu vdala, tentokrát ze své vůle za zchudlého italského hraběte Pavla Gassolda,²⁴ a to i přestože její bratři s tímto sňatkem nesouhlasili a manželský pár u nich nebyl příliš vítán.²⁵ V jiném příběhu, v němž důležitou roli sehrál Karel starší ze Žerotína, když radil Kateřině ze Zástřizl, aby se provdala za rytíře Viléma Kurovského

²⁰ J. A. KOMENSKÝ, *Dílo Jana Amose Komenského* s. 446.

²¹ Tamtéž, s. 442-448.

²² Alena NACHTMANOVÁ, *Mezi tradicí a módou. Odívání v Čechách od renesance k barok*, Praha 2012, s.217.

²³ V. BŮŽEKA kol, *Věk urozených*, s. 360.

²⁴ Tamtéž, s. 362.

²⁵ Josef JANÁČEK, *Ženy České renesance*, Praha 1996, s. 41-60.

z Vrchlábí i přes nesouhlas jejích bratrů nepůjde-li se s nimi dohodnout.²⁶ U žen, které ovdověly mladé, se předpokládalo, že vstoupí do dalšího svazku, avšak u vdov v pokročilejším věku byla touha po dalším sňatku často zesměšňována stejně jako nepřiměřené oblékání a snaha vypadat mladší a tím zvýšit svou šanci na nový sňatek.²⁷

Druhou možností, kterou vdova měla, bylo setrvat ve „Věrném vdovství“, kterém mohlo být vázané jejím poručnictvím k dětem a správě jejich majetku do doby zletilosti.²⁸ Mnohé vdovy po svém zesnulém muži truchlily až do smrti a nikdy se ze svého smutku nevytrhly a znovu se nevdaly. Příkladem může být Zuzana Černínová z Harasova. Z dochované korespondence vyplývá, že svého manžela Jana Černína hluboce milovala a jeho smrt roku 1642 ji velmi zarmoutila. Překážka, která jí nedovolovala se znovu provdat mohla být láska k zemřelému manželovi společně s pokročilým věkem a strachem, že její nápadníci touží pouze po jejím majetku.²⁹ Strach Zuzany Černínové ohledně touhy po majetku případného nápadníka nebyl neoprávněný. Kněz Jan Herzvitz Pražský ve svém díle určeném vdovám se v souvislosti s dalším sňatkem vyjadřoval nejen k věku či fyzické kráse vdovy, ale také k jejímu hmotnému zabezpečení: „*Jestliže jest stará, od žádného v lásce vyhledávána nebývá, všechny omrzí, jest všem nemilá, jestliže jest mladá, v podezření u všech a v pomlouvání zůstává, jestli jest krásná, všelikteraké soky své poctivosti, na niž by snížena býti mohla, mívá, jestli bohatá, najdou se mnozí, kteří ne jí samé, ale statku jejímu „Srdce mé ty jsi“ budou říkati. Pakliže jest chudá, žádný o ni nohou nezavadí, jestli která škaredá každý ji potupí, má-li dítky, starost velikou má, pakli osaměla zůstává, mimo radost žalost, mimo potěšení smutné a tužebné vzdychání bude míti.*“³⁰

Zárukou důstojného života ovdovělé ženy bylo její finanční zajištění, což většinou tvořilo věno, které si žena do manželství přinesla.³¹ Toto pravidlo je zakotveno v zemském nařízení z roku 1549. Zde je psáno, že vdova si kromě věna může odnést také věci, které jí manžel daroval za života, a majetek, který jí odkázal v poslední vůli, což mohla být například finanční částka, již jí budou dědicové vyplácet.³² Dalším možným zajištěním manželky v případě smrti bylo takzvané obvěnění, na rozdíl od věna na něj žena neměla ze zákona nárok, a bylo tedy nutno zařadit jej do svatební smlouvy, kde se stanovila jeho výše. Ideálně měla být tato částka

²⁶ P. KRÁL, *Vdovy ve šlechtické společnosti*, s. 147.

²⁷ V. BŮŽEKA kol, *Věk urozených*, s. 363.

²⁸ B. BASTL, *Tugend, Liebe, Ehr*, s. 81.

²⁹ V. BŮŽEKA kol, *Věk urozených*, s. 363.

³⁰ J. RATAJOVÁ–L. STROCHOVÁ, *Nádoby mdlé hlavy nemající?*, s. 317.

³¹ B. BASTL, *Tugend, Liebe, Ehr*, s. 76.

³² V. BŮŽEKA kol, *Věk urozených*, s. 361.

dvouapůlnásobek věna pro pannu a dvojnásobek věna pro vdovu.³³ Součástí hmotného zabezpečení mohla být i takzvaná vdovská stolice, šlechtické sídlo či dům ve městě. Právo držet vdovské zaopatření platilo do smrti či uzavření dalšího sňatku pozůstalé ženy.³⁴ V rámci testamentu bylo vhodné konkrétně určit jednotlivá sídla, v případě méně majetných rodů pokoj.³⁵ Odkázáním hmotného statku skrze smlouvu zabezpečil ještě za svého života svou manželku například Vilém z Rožmberka, který své Polyxeně z Pernštejna daroval domy a zahrady pod Pražským hradem a také jí přenechal výnosné panství Roudnice nad Labem.³⁶ Zděděný majetek se dostával pod vdovinu plnou správu a mohla s ním volně zacházet. Díky tomu měla také plnou způsobilost v procesním právu, mohla se ocitnout u soud jako obžalovaná i žalobce v nejrůznějších sporech a vůči druhé osobě měla stejná práva jako muž. V záležitostech obvěnění mohla využívat oproti mužům některých výhod.

Ve vdovském stavu mohlo ženu vázat také poručnictví ke svým dětem a dohled nad jejich majetkem. V českém prostředí se rozlišovaly tři typy poručnictví. Za prvé poručnictví přirozené, tj. mezi příbuznými, ženě sice byla přiznána možnost poručnictví, ale jen v případě, že nebyl žádný žijící zletilý mužský příbuzný, který by se tohoto úkolu zhostil. Poručnicí byla žena pouze do doby, než dospěl syn, nebo než se opět vdala, jelikož svým sňatkem opustila rodinu svého zemřelého manžela a přešla do rodiny či rodu nastávajícího. Zajímavý je také vývoj poručnictví starší sestry, zpočátku mohla být poručnicí všem svým sourozencům, později pouze sestrám. Možnost poručnictví přirozeného byla spíše teoretická a platila pouze pro Čechy, na Moravě nebyla v právních knihách tato praxe vůbec zmiňována. Výhodnějším typem poručnictví bylo tzv. otcovské či otcem učiněné, kde byla poručnice ustanovena pomocí mocného listu či zapsáním do zemských desek. V takovém případě se žena jako poručnice dostala na úroveň mužů a mohla poručnictví vykonávala sama, aniž by potřebovala cizí souhlas a do jejích rozhodnutí nemohl nikdo zasahovat.³⁷ Zvolení manželky poručnicí bylo odůvodňováno mateřskou láskou, která matce nedovolí připravit své potomky o majetek.³⁸ Často však k ženě bývali stanoveni spoluporučníci. Třetí možností bylo poručnictví „králem dané“, v praxi ale není doloženo.³⁹

³³ M. LENDEROVÁ– B. KOPIČKOVÁ– J. BUREŠOVÁ– E. MAUR, *Žena v českých zemích*, s. 285-287.

³⁴ V. BŮŽEK a kol, *Věk urozených*, s. 361.

³⁵ P. KRÁL, *Vdovy ve šlechtické společnosti*, s. 146.

³⁶ V. BŮŽEK a kol, *Věk urozených*, s. 362.

³⁷ Marie RYANTOVSKÁ, *Život raně novověké šlechtičny v Českém království. právní limity a skutečné možnosti*, In: Tünde LENGYELOVÁ, *Žena a právo, právně a společenské postavení žen v minulosti*. Bratislava, 2004, s. 107-108.

³⁸ P. KRÁL, *Vdovy ve šlechtické společnosti*, s. 146.

³⁹ M. RYANTOVSKÁ, *Život raně novověké šlechtičny*, s. 107-108.

2. Rodinné zázemí Františky Slavatové z Meggau od dětství do ovdovění

Než se budeme věnovat samotné Františce Slavatové z Meggau, zastavíme se krátce u rodiny, do níž se v roce 1610 narodila. Rod z Meggau pocházel původně z Míšeňska a jeho první známý příslušník je Hajman z Meggau, žijící kolem poloviny 14. století. V 15. století se jedna z větví rodu Meggau dostala do služeb Habsburků. Na území habsburské monarchie se nejprve usadili v Tyrolsku a později v Horních a Dolních Rakousích. Helfríd z Meggau, dvorský válečný rada Ferdinanda I. a zemský hejtman v Horních Rakousích, koupil v roce 1523 hrabství Kreuzen. Významného postavení dosáhl i jeho syn, také zemský hejtman, Ferdinand Helfríd, kterého císař Maxmilián II. v roce 1571 povýšil do stavu svobodných pánů udělením titulu „Freiherr zu Kreuzen“ a až o pět let později byl v Horních Rakousích přijat do panského stavu.⁴⁰

Mezi nejvýznamnější členy rodu patřil Leonard Helfríd, syn Ferdinanda Helfrída a otec Františky z Meggau. Kariéru započal Leonard Helfríd v roce 1595 jako člen „hoštátu“ arciknížete Maxmiliána Habsburského. O rok později zastával funkci komořího ve službách arciknížete Matyáše. O další čtyři roky později, tedy v roce 1600, již vykonával post císařského rady a dolnorakouského vládního rady. Od roku 1607 ve svých rukou držel veškeré dvorské úřady, jejichž výčet lze nalézt v zápise z roku 1611, kterým byl přijat za obyvatele v Čechách. V tomto dokumentu ze 13. května 1611 byl titulován jako „*svobodný pán na Kreuzen, císařská rada a zároveň tajný rada, nejvyšší komorník a místodržící úřadu nejvyššího hofmistra uherského krále Matyáše, stejně jako hejtman hrabství Forchenstein (...) a panství Eisenstatt.*“⁴¹ V roce 1619 byl Leonard Helfríd povýšen na říšského hraběte a získal právo na oslovení „vysoce urozený“. Od roku 1622 byl také nositelem nejvyššího habsburského vyznamenání: řádu zlatého rouna. Mezi lety 1621-1622 vykonával funkci dolnorakouského místodržícího a později se stal konferenzminister⁴². Nakonec v roce 1626 obdržel dědičný úřad hornorakouského hofmistra a stal se nejvyšším císařským hofmistrem. Ve třicátých letech 17. století získal Leonard Helfríd na českém území panství Rabštejn nad Střelou (1635) a Žleby (1636).⁴³ Rabštejn nad Střelou vlastnili potomci Leonarda Helfrída do roku 1665, kdy jej

⁴⁰ Meggau, Leonhard Helfried Graf von" in: Allgemeine Deutsche Biographie 21 (1885), S. 181.

⁴¹ Marek STARÝ, *Cizinci a spoluobytelé. Udělování českého obyvatelského práva (inkolátu) v době předbělohorské*, Praha 2018, s. 448.

⁴² Ministr bez samostatného úřadu. (Meyers Grosses Konversations-Lexikon, Band 11, Leipzig 1907, s. 366.)

⁴³ M. STARÝ, *Cizinci a spoluobytelé*, s.448-450.

prodali hraběti Janovi Šebestiánovi z Pöttingu.⁴⁴ Zámek Žleby drželi potomci Leonarda Helfrída do roku 1662.⁴⁵ Leonard Helfríd zemřel 23. dubna 1644. Jeho osobou vymírá rod z Meggau po meči, jelikož měl pouze dcery.⁴⁶

Nejmladší ze čtyř dcer Leonarda Helfrieda z Meggau a jeho první manželky Anny Khuen – Belasy byla Anna Marie Františka, která se narodila 10. září 1610 ve Freistadtu v Horním Rakousku. Mladá hraběnka vyrůstala pravděpodobně ve Vídni, kde její otec zastával vysoké funkce u dvora. Františčině dětství věnuje několik vět i Alois Hrudíčka v textu věnované Františčině životu. Alois Hrudíčka v tomto díle vychází také z Christelova oslavného spisu. Františka je od dětství stylizována do role velice zbožné dívky-ženy, která svůj čas tráví na modlitbách a vyrůstá v podmínkách, které neodpovídají vysokému společenskému postavení jejího otce a celé rodiny. Tímto autor čtenáři říká, že Františčinu vlastnosti, které ve spise vyzdvihuje, nevycházejí pouze z požadavků společnosti na chování vdov, ale pramení již ve Františčině dětství a jsou tak něčím, co je pro ni naprosto přirozené a samozřejmé. Výchova a veřejné vystupování Františky i jejich sester však musela odpovídat postavení jejich otce Leonarda Helfrieda. Vzhledem k tomu skutečnost pravděpodobně zcela přesně neodpovídala popisu, uvedeném v díle.⁴⁷ Vzdělávání šlechtických dívek probíhalo většinou v domácím fraucimoru, u příbuzných, přátel, nebo na panovnickém dvoře, kde sloužily členkám habsburské rodiny. Šlechtické dívky se během svého dospívání učily číst, psát, osvojovaly si cizí jazyk, základy křesťanské věrouky a také společenské chování odpovídající jejich sociálnímu postavení.⁴⁸

Ve Vídni byla Františka ve svých sedmnácti letech seznámena s mladým Jáchymem Oldřichem Slavatou, který zde pobýval se svým otcem, nejvyšším komorníkem a zemským sudím, Vilémem Slavatou. Jáchym Oldřich Slavata se narodil v roce 1606 jako prostřední ze tří synů Viléma Slavaty a Lucie Otýlie z Hradce.⁴⁹ Mladý Slavata po studiu na jindřichohradecké jezuitské koleji a svém návratu z kavalírské cesty, kterou absolvoval společně se svým bratrem Adamem Pavlem, získal ve Vídni úřad komorníka na dvoře následníka trůnu, budoucího císaře

⁴⁴Zdeněk FIALA – Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl 4 Západní Čechy, Praha 1985. s. 286.

⁴⁵Břetislav ŠTORM, *Žleby. Státní zámek a památky v okolí*, Praha 1960, s.2.

⁴⁶M. STARÝ, *Cizinci a spoluobytelé*, s.448-450.

⁴⁷A. HRUDIČKA, *Františka Slavatová*, s. 173.

⁴⁸Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Martin HOLÝ, Tomáš STERNECK, Jan Zelenka a kol, *Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 318.

⁴⁹Prvorozeným synem Viléma Slavaty byl Adam Pavel (1604-1657), třetí a nejmladší se jmenoval František Vít (1608-1645), který byl mentálně zaostalý. HRDLIČKA, Josef, *Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty*, In: *Šlechta v habsburské monarchii císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003, s. 249-269.

Ferdinanda III.⁵⁰ Svatba Františky a Jáchyma Oldřicha se konala roku 1627 ve dvorním kostele sv. Michala ve Vídni.⁵¹ Františka dostala věnem 10 000 zlatých. Stejnou částku vložil Jáchym Oldřich Slavata jako protivěno a 5 000 zlatých přináleželo Františce jako jitřní dar. V případě ovdovění mělo být Františce vyplaceno odbytné 10 000 zlatých, ročně měla získávat 2 000 zlatých, dále 5 000 zlatých ročně na živobytí a 6 000 zlatých z ročního příjmu telčského panství. Právě na tomto panství bylo Františčino věno pojištěno. Záležitosti okolo Františčina zabezpečení vykonával její budoucí tchán Vilém Slavata jménem své manželky Lucie Otýlie z Hradce.⁵²

Slavatové patřili mezi české rody s dlouhou historií. Za jejich prvního předka byl považován Bleh, který žil na přelomu 11. a 12. století.⁵³ V roce 1415 připojili tři příslušníci rodu své podpisy k stížnému listu české šlechty proti upálení mistra Jana Husa a přešli na kališnickou víru.⁵⁴ Zpět ke katolické víře přestoupili někteří členové teprve krátce před Bílou horou. Byl mezi nimi i zmiňovaný Vilém Slavata.⁵⁵ Ten je bezpochyby nejvýznamnějším představitelem tohoto rodu. Před stavovským povstáním zastával funkci místodržícího v Českém království. Dne 23. května 1618 byl jedním ze dvou úředníků vyhozených z okna Pražského hradu.⁵⁶ Ze zranění způsobených pádem se nejprve léčil v Lobkovickém paláci a následně v Teplicích. Později se podílel na plánu potrestání vzbouřených stavů.⁵⁷ Po porážce stavů na Bílé hoře získal titul říšského hraběte a funkci nejvyššího komořího a od roku 1626 zastával post nejvyššího kancléře.

Na počátku 17. století získali Slavatové díky Vilémovi velký majetek. Ten rozšířil rodové jmění zvláště skrze sňatek s Lucií Otýlíí, dcerou nejvyššího kancléře Českého království Adama II. z Hradce a zároveň dědičkou jeho obrovského majetku.⁵⁸ K bohatství, které Lucie Otýlie do rodu přinesla, nedostal Vilém vlastnická práva a statky tak do své smrti roku 1633

⁵⁰ Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha 2004, s. 838-839.

⁵¹ A. HRUDIČKA, *Františka Slavatová*, s. 172-174.

⁵² Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Franziska von Meggau, verehelichte Slawata*, s. 364.

⁵³ Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Ěrby, fakt, osobnosti, sídla a zajímavosti 1. díl*, Praha 1992, s. 142-144.

⁵⁴ Ivan HLAVÁČEK (ed.), *Stížný list české a moravské šlechty*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 198-200.

⁵⁵ Thomas WINKELBAUER, *Karrieristen oder fromme Männer? Adelige Konvertiten in den böhmischen und österreichischen Ländern um 1600*, Thomas Winkelbauer. In: *Frühneuzeit-Info Wien : Institut für die Erforschung der Frühen Neuzeit* 10, č. 1+2, (1999), s. 9-20.

⁵⁶ Josef JANÁČEK, Jiří LOUDA, *České erby*, Praha 1974, s. 158-159.

⁵⁷ Jan Bedřich NOVÁK, *Rudolf II. a jeho pád*. Praha, 1935

⁵⁸ Petr MAŤA, *Soumrak venkovských rezidencí. "Urbanizace" české aristokracie mezi stavovstvím a absolutismem*, Maťa, Petr (ed.). In: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 s. 139-162.

vlastnila pouze Lucie Otýlie z Hradce. Tento sňatek mu ovšem zajistil vysoké společenské postavení. Další majetek pak Slavata získal z pobělohorských konfiskací.⁵⁹

Vilém Slavata zemřel v roce 1652 a rodový majetek přešel do rukou jeho nejstaršího syna Adama Pavla Slavaty, ten ale svého otce přežil o pouhých pět let. Jelikož jediné manželství Adama Pavla s Marií Markétou z Eggenbergu skončilo rozvodem, neměl Adam Pavel žádného legitimního potomka.⁶⁰ Rodový majetek tak připadl dětem mladšího Vilémova syna Jáchyma Oldřicha a Františky z Meggau.⁶¹ Dějiny rodu Slavatů se i tak chýlily ke konci, neboť ani jeden ze čtyř synů Jáchyma Oldřicha neměl mužského potomka. Rod Slavatů vymřel po meči na počátku 18. století smrtí Jana Karla Jáchyma Slavaty z Chlumu a Košumberka⁶², převora řádu bosých karmelitánů.⁶³

Jáchym Oldřich Slavata a Marie Františka z Meggau trávili většinu svého společného života ve Vídni, a to i přesto že Slavata od roku 1635 zastával úřad Nejvyššího dvorského sudího v Českém království.⁶⁴ V manželství trvajícím osmnáct let se narodilo celkem devět dětí, z nichž sedm se dožilo dospělosti, tři dívky: Kateřina Teresie, Anna Lucie a Marie Barbora a čtyři mužští potomci: Ferdinand Vilém, Jan Jiří Jáchym, Leopold Vilém, Jan Karel Jáchym⁶⁵. Během třicetileté války se Jáchym Oldřich účastnil prohrané bitvy u Jankova 6. března 1645. Švédské oddíly po bitvě postupovaly dále na jih a ohrožovaly nejen Jindřichův Hradec a Telč, ale brzy též Vídeň. Jáchym Oldřich se proto spolu se svou rodinou přestěhoval do Brucku nad Murou, který leží na soutoku řek Mury a Mürze, na rozhraní Hochschwabu a Lavanttalských Alp asi čtyřicet kilometrů severně od Štýrského Hradce. Během cesty se Jáchymův zdravotní stav výrazně zhoršil a čtrnáct dní po příjezdu 5. května 1645 Jáchym Oldřich Slavata z Chlumu a Košumberka zemřel. Pochován byl v tamním kapucínském klášteře.⁶⁶ Na přání manželky

⁵⁹ Petr MAŤA, Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu. In: Opera Historica 6, Poslední páni z Hradce, České Budějovice, 1998, s. 523.

⁶⁰ J. HRDLIČKA, Synové „velkých“ otců, s. 255-264.

⁶¹ Tamtéž, s. 249-269.

⁶² Nejmladší syn Jáchyma Oldřicha Slavaty a Františky Slavatové z Meggau

⁶³ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Praha 1885. s. 55.

⁶⁴ Jeho pobyt u císařského dvora dokládají i účtu z dvorské pokladny, ze kterých vyplývá, že mezi lety 1626–1645 ztratil nárok na výplatu z důvodu nepřítomnosti u dvora pouze ve třiceti měsících. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 838-839.

⁶⁵ Mladší bratři Leopold Vilém a Jan Karel Jáchym nastoupili duchovní dráhu. Jelikož starší bratři neměli mužské dědice ujal se Slavatovské panství Leopold Vilém, který vystupuje z duchovního stavu a ožení se s Marií Klárou ze Štemberka. Umírá krátce po sňatku bez dědice. Nejmladší z bratrů Jan Karel Jáchym se ujímá majetku v roce 1691, odmítá ale opustit duchovní stav, a tak Slavatové na počátku 18. století vymírají po meči.

⁶⁶ A. HRUDIČKA, Františka Slavatová a doba její, s. 173-176; 186-187.

byly ale posléze ostatky 25. května 1673 přeneseny do krypty před oltářem sv. Josefa v jezuitském kostele v Telči.⁶⁷

⁶⁷ Jan BERINGER – Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, Telč 1892. s. 29.

3. Vdova Františka Slavatová z Meggau a její kariéra na císařském dvoře

Po manželově smrti se Františka i se svými dětmi přestěhovala do bavorského Pasova, kde je chtěla vychovávat. V Pasově pobýval i její švagr Adam Pavel Slavata, který po nevydařeném manželství s Marií Markétou z Eggenbergu zůstal svobodný. Během pobytu v Pasově nabídl Františce, vdově po svém bratrovi, sňatek. Františka nabídku odmítla a rozhodla se zůstat po zbytek života ve vdovském stavu, přestože byla ještě poměrně mladá a zámožná.⁶⁸ Jedním z důvodů odmítnutí mohl být rozdílný životní styl Adama Pavla a Františky. Adam Pavel během svého manželství s Marií Markétou z Eggenbergu pobýval většinou na svých venkovských sídlech v Čechách. Jeho manželka velmi těžce nesla život mimo Vídeň, a tak zatímco Adam Pavel dlel na jihočeském venkově, ona pobývala ve Vídni. Mimochodem právě toto byl hlavní důvod jejich rozvodu.⁶⁹ Naproti tomu manželé Jáchym Oldřich a Františka pobývali u dvora společně. Nasvědčuje tomu i fakt, že během třinácti let se v manželství narodilo devět dětí, z nichž sedm se dožilo dospělosti. Tedy zatímco Františka žila doposud v ruchu vídeňského dvora, Adam Pavel upřednostňoval život na svých českých statcích. Nedlouho po Adamově nabídce se Františka s rodinou přestěhovala do rodného Freistadtu, který jí připadl jako dědictví po smrti otce v roce 1644. Zde Adam Pavel Františce opět nabídl sňatek, ta ale, stejně jako předtím odmítla a zamítavě se stavěla i k dalším žádostem.⁷⁰

Díky ctnostem, kterými Františka vynikala, původu a příbuzenskému vztahu s Vilémem Slavatou si ji císař Ferdinand III. vybral za vychovatelku svého druhorozeného syna Leopolda, pozdějšího císaře Leopolda I. První Františčina odpověď na tuto nabídku byla odmítavá, tento její postoj byl však pravděpodobně velmi výrazně ovlivněn dobovým ideálem vdovy, který by měla Františka splňovat. Do Vídně Františka zaslala společně s odmítnutím i odůvodnění, které ji k tomuto rozhodnutí vedlo a jež se v mnohém shodují s obsahem mravoučných spisů představených v první kapitole. Františka v listu zdůrazňuje svou touhu odejít do ústraní, kde by mohla věnovat svůj čas Bohu a ve skromnosti, zbavena všeho světského rozptýlení, strávit zbytek života. Dále se zde odkazuje na své děti, k nimž je jakožto jejich matka vázána a které chce vychovávat ve venkovském prostředí mimo ruch dvora. Na druhou stranu si ale byla dobře vědoma, že nabízená funkce může jejím dětem pomoci v začátcích kariérního života.⁷¹ Zatímco

⁶⁸ A. HRUDIČKA, *Františka Slavatová*, s. 189-190.

⁶⁹ J. HRDLIČKA, *Synové „velkých“ otců*, s. 249-273.

⁷⁰ A. HRUDIČKA, *Františka Slavatová*, s. 189-190.

⁷¹ B. CHRISTEL, *Praecellens*, s. 367-369.

jiní šlechticí synové se mohli opřít o autoritu a pomoc otce, musela v tomto případě tuto funkci suplovat Františka, jelikož její manžel Jáchym Oldřich a její otec Leonard Helfried z Meggau byli již po smrti. Stále sice žili dva mužští členové Slavatovského rodu, již velmi starý Vilém Slavata a bratr Františčina zesnulého manžela Adam Pavel, který se však sám dvoru stranil a od nějž se podpora v této oblasti očekávat nedala.⁷²

V originále Christelova díla můžeme nalézt ještě desátý odstavec, ve kterém Františka odepsala, že je velice poctěna, že právě ji si císař vybral jako vychovatelku svého syna, nicméně v textu, který je zde uveden přednáší své obavy a pochybnosti a doufá, že císař od svého záměru upustí a znovu ji již nebude žádat, aby přijala službu u dvora. A dodává, že ve Vídni žije spousta rozumných a vážených vdov, které by s potěšením úřad přijaly.⁷³ Z dopisu vyplývá, že Františka se zdráhá úřad přijmout a upřednostňuje život v ústraní, naplněný službou Bohu a rodině. Důvody, které uvádí odpovídají myšlenkám obsaženým v mravoučných spisech. Františka reaguje tak, jak se od ní jako od vdovy očekává.

Františka nakonec úřad přijala a vykonávala jej od roku 1642 nebo 1645, společně s hraběnkou Zuzanou Veronikou z Trautsonu, svou tetou. Zuzana Veronika zastávala funkci od roku 1640 do roku 1647, kdy ji na rok vystřídala hraběnka Anna Eleonora Wolkenstein.⁷⁴

Františka opustila úřad nejvyšší hofmistryně Leopolda v roce 1650, v době, kdy bylo malému arcivévodovi deset let. Ukončení jejího úřadu pravděpodobně souvisí právě s jeho věkem, neboť chlapci většinou v prostředí dam zůstávali do svých pěti, maximálně deseti let. Poté dostávali vlastních dvůr, který byl tvořen převážně muži.⁷⁵

Post nejvyšší hofmistryně mladého arcivévodky byl jistě důležitým obdobím během Františčina pobytu u dvora. Vídeňský dvůr skrýval mnohé cesty do panovnickovy blízkosti. Císařský dvůr byl velmi složitým propletením osobních i kariérních vztahů, zařazení se na významný post v panovnickově blízkosti bylo cílem kariérního postupu mnoha šlechticů i šlechticů. Panovnický dvůr v sobě snoubil několik funkcí. Jednak byl domácím prostředím pro panovníka a jeho rodinu, ve kterém se odehrávaly rodinné slavnosti, budovaly se zde vztahy s dvořany a čas se našel i pro duchovní život jednotlivých členů. Za druhé panovnický dvůr sloužil k udržení a posílení moci vladaře, jehož prestiž zdůrazňovala přítomnost mnoha vysoce urozených mužů, žen i dětí. Především byl ale dvůr mocenským nástrojem. Propojení dvora a

⁷² J. HRDLIČKA, *Synové „velkých“ otců*, s. 249-273.

⁷³ B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.369.

⁷⁴ Katrin KELLER, *Hofdamen. Amtsträgerinnen Im Wiener Hofstaat Des 17. Jahrhunderts*, Vienna 2005, s. 258.

⁷⁵ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Děti a dětství*, s. 170.

státního aparátu bylo vidět také v názvech úřadů centrální správy, například česká dvorská kancelář nebo dvorská válečná rada. Vzhledem ke všem těmto funkcím se mohly u dvora setkávat osoby různého původu, věku i pohlaví z řad laiků i kléru. Všichni příslušníci dvora byli poměrně pevně svázáni dvorským ceremoniálem, který určoval denní režim dvora a předepisoval chování jednotlivých osob.⁷⁶

Chtěl-li šlechtic budovat úřednickou kariéru, byl císařský dvůr samotným vrcholem. Právě proto byl přístup ke dvoru důležitý už od raného věku, aby se mladí šlechtici seznámili se složitým dvorským ceremoniálem a osvojili si společenské normy.⁷⁷ Nelze však mluvit pouze o jednom dvoře v panovnické rodině. Svůj dvůr měla i císařovna, dospívající arcivévodové a arcivévodkyně či císařovna vdova. Každý dvůr lze rozdělit na čtyři části, které vedl nejvyšší hofmistr, nejvyšší komorník, nejvyšší maršálek a nejvyšší štolmistr. Nejvyšší hofmistr stál v čele dvora a domácnosti panovníka. Jeho úkolem bylo dohlížet na chod domácnosti, na její výdaje a řídit služebnictvo v císařské rezidenci. Za vlády Leopolda I. mu podléhali sloužící v kuchyni a sklepech, osazení kaple, dvorská kapela a garda čítající 200 mužů. Celkem tak hofmistr řídil více než 400 osob. Od dob Ferdinanda I. většinou předsedal tajné radě. V hierarchii dvora se řadí na druhé místo za hofmistrem nejvyšší komorník. Tomu se zodpovídali všichni, kteří se starali přímo o panovníka, například krejčí, garderobiéři, lékaři, lazebníci, hlídači a komorníci.⁷⁸ Znakem komorníka byl zlatý klíč, který šlechtic nosil zavěšený na opasku. Klíč symbolizoval privilegium přístupu k panovníkovi. Urozený uchazeč o funkci komorníka získal klíč teprve po složení slibu. Původní funkční charakter komornické služby se v průběhu 16. století vytratil a ve dvacátých letech 17. století měl úřad již víceméně pouze reprezentační funkci. To potvrzuje i měnící se množství komorníků. Zatímco v první polovině 16. století působili na císařském dvoře kromě nejvyššího komorníka ještě další tři šlechtici, o století později se počet komorníků pohyboval v řádu stovek osob.⁷⁹ Třetí úřad řídil nejvyšší maršálek. Ten ve svých rukou držel soudní a trestní pravomoc nad dvořany i cizími diplomaty, dále se staral o komunikaci s vyslanci a ubytování dvořanů. Čtvrtým a posledním úředníkem byl nejvyšší štolmistr, který vyřizoval záležitosti spojené s dopravou. Podléhaly mu osoby pracující ve stájích, v jízdárně i v kočárovně, rozhodoval o nákupu ušlechtilých koní a luxusních kočárů a také plánoval panovnickovy cesty.⁸⁰

⁷⁶ Jiří MIKULEC, *Leopold I.: život a vláda barokního Habsburka*, Praha 1997, s. 194-197.

⁷⁷ Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za Vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009, s. 222-235.

⁷⁸ Václav BŮŽEK kol., *Věk urozených. šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.

⁷⁹ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 222-235.

⁸⁰ V. BŮŽEK a kol., *Věk urozených*.

Velký počet udílených funkcí u dvora zapříčinil vznik “virtuálních dvořanů”, osob, které se sice honosily dvorskými úřady, ale prakticky ve Vídni příliš nepobývaly, a úřad se tak stal převážně symbolickým kapitálem a distinktivním znakem nositele.⁸¹ To byl případ i staršího Jáchymova bratra Adama Pavla, jenž pobýval u dvora pouze po nezbytně dlouhou dobu, nejdéle pak šest měsíců.⁸² Naproti tomu Jáchym Oldřich trávil u dvora převážnou část roku.⁸³

Hierarchie byla poměrně složitá, jelikož dvorské úřady byly velmi roztržštěné a každý měl svou vlastní posloupnost. Ta se v 17. století řídila podle délky dvorské služby a praxe, nikoliv již na základě věku a urozenosti, jak tomu bylo v předchozím století. Uspořádání urozených osob během různých ceremoniálů bylo častým důvodem ke sporu, problémy nastávaly zvláště tehdy, došlo-li k setkání několika různých skupin, například dvorských a zemských úředníků či návštěvě velvyslanců z cizích zemí.⁸⁴

Františka pobývala na císařském dvoře zhruba do roku 1657. Téhož roku zemřel Ferdinand III., vládu převzal Leopold I. a Františka se odstěhovala do Čech na svůj zámek v Telči.⁸⁵ V tento rok také zemřel nejstarší doposud žijící příslušník rodu Adam Pavel a Slavatovský majetek získal Františčin nejstarší syn Ferdinand Vilém, v letech 1652-1672 nejvyšší sudí království českého.⁸⁶

Do Vídně se Františka zcela jistě vrátila roku 1673, kdy jí byla skrze jejího zповědníka Martina Rolla rektora telčské koleje, přednesena nabídka císaře Leopolda I., aby se stala hofmistryní jeho druhé manželky Klaudie Felicitas Tyrolské. Leopold si ji vybral pro její velkou zbožnost a vlídnost. V té souvislosti napsala Františka svému synovi Karlovi do Vídně list se zdůvodněním, proč se necítí způsobilá úřad přijmout.

Zatímco v prvním případě, kdy Františka odmítla službu u dvora, uvádí důvody spojené se svým vdovským stavem, jsou nyní její důvody spojené s věkem a sešlostí těla. Nicméně i zde je patrná zdrženlivost k přijetí funkce spojená s jejím vdovským stavem, zvláště pak z osmého bodu, kde zdůrazňuje, jak by si přála prožít zbytek svého života. Velkou roli v tom také může hrát právě její sociální role ve společnosti. Třináctého listopadu obdržela Františka Slavatová list přímo od císaře Leopolda, v němž ji žádá, aby převzala místo nejvyšší hofmistryně císařovny po hraběnce z Trautsonu. Františka se tedy roku 1674 opět odebrala do

⁸¹ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, S.77-78.

⁸² J. HRDLIČKA, *Synové „velkých“ otců*, s.258-259.

⁸³ Toto tvrzení podkládají dochované dvorské účty, jak bylo zmíněno na straně 9.

⁸⁴ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s.77-78.

⁸⁵ Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Franziska von Meggau, verehelichte Slawata*, s. 371.

⁸⁶ Pavel JUŘÍK, *Domina pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*. Praha2010, S. 178.

Vídně k císařskému dvoru.⁸⁷ V lednu 1676 byly vydány instrukce pro Františku Slavatovou coby nejvyšší hofmistryni císařovny Klaudivy Felicity. Tento dokument měl být vydán více jak rok po nástupu Františky do úřadu, jelikož podle B. Christela se Františka stala nejvyšší hofmistryní již v roce 1674. Dokument obsahuje instrukce, jak se zachovat během každodenních situací jakými jsou stolování či oblékání. Definiuje například kdo má přístup do císařovniných komnat. Nicméně většina věcí by se měla dít s vědomím nejvyšší hofmistryně. Františčin pobyt ve Vídni však netrval ani dva roky, neboť mladá císařovna na jaře roku 1676 zemřela.⁸⁸

I Františčin život se pomalu chýlil ke konci. 22. září 1676, několik dní poté, co oslavila své šedesáté šesté narozeniny, vydechla Marie Františka Slavatová rozená hraběnka z Meggau naposledy. Stalo se tak na jednom ze sídel Slavatů, v Jindřichově Hradci. 30. září byla pohřbena v kryptě jezuitského kostela v Telči, vedle ostatků svého manžela, které sem v roce 1673 nechala přenést z Brucku nad Murou. Františka si přála, aby její tělo bylo uloženo do rakve v nejprostším šatu, bez kázání vychvalujícího její dobré skutky a bez vsí slávy, které byly pro šlechtický stav typické. Místo investice peněz do drahého oděvu pro její mrtvé tělo určila peníze na almužny.⁸⁹ Ve své poslední vůli stanovila částku 1000 zlatých, která má být vyplacena jezuitům v Telči na výlohy spojené s pohřbem. Prostým lidem a žebrákům mělo být po tři dny vypláceno 400 zlatých, každý člověk dostal patnáct krejcarů na ruku, a to včetně osob žijících v telčském špitále. Dále v Jindřichově Hradci mělo dostat latinské, německé a české bratrstvo u jezuitů a zpěvácký sbor 150 zlatých, sbor u františkánů také 150 zlatých a chudí v špitále 50 zlatých.⁹⁰ Darování finančních částek různým církevním institucím nicméně nebylo ničím výjimečným. Tyto dary se začínají objevovat již v 16. století a v století 17. již patří mezi častou součást testamentů šlechticů. Autor testamentu si tímto počinem chtěl zajistit spásu své duše.⁹¹

Na svou vychovatelku nezapomenul ani císař Leopold I. a jejímu synovi Karlovi po Františčině smrti napsal: „Vaše Velebnosti! Smrtí Vaší matky ztratil jsem věrnou služebnici, ano přítelkyni, kterouž za svou matku považovati mohu, protože za své vychování toliko jí co děkovati mám.“⁹²

⁸⁷ B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s. 8-9, 375-376.

⁸⁸ B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s. 8-9, 375-376.

⁸⁹ Obdobné požadavky můžeme nalézt i v jiných šlechtických testamentech této doby, například u Viléma Slavaty, tchána Františky Slavatové. Edičně zpracováno v díle Pavel KRÁL, *Mezi životem a smrtí*, České Budějovice 2002, s. 512-518.

⁹⁰ B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s. 475-486.

⁹¹ P. KRÁL, *Mezi životem*, s.52-54.

⁹² J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti*, s. 69.

3.1. Františka Slavatová z Meggau a její památka v Telči

Odras Františčina života je patrný také v Telči, městě, které sloužilo jako její vdovské sídlo. V roce 1651 pozvala do města jezuity. Pro jejich řád koupila ve městě starou faru a několik okolo stojících domů a na jejich místě nechala postavit jezuitskou kolej.⁹³ Základní kámen koleje byl položen 26. července 1651 a celá stavba byla dokončena v roce 1654. Jezuitská kolej je dvoupatrová budova se třemi křídly, ze čtvrté strany je komplex ohraničen kostelem Jména Ježíše, vysvěceným 11. září 1667. Stavitelem kostela byl Stefano Perti z Ratibořických Hor nedaleko Tábora, původem však z Itálie. Františka jezuitům věnovala také budovu původní zámecké sladovny, na jejímž místě byl v roce 1688 postaven konvikt sv. Andělů. Dále nechala Františka na telčském panství zbudovat kapli sv. Karla Boromejského jako dík za záchranu svého nejmladšího syna Jana Karla.⁹⁴

Na podzim roku 1662 se na telčském zámku konala slavnost. Mladý hrabě Jan Karel během hostiny věnoval svou pozornost slečně Kláře Teresii, hraběnce Attemsové a zdálo se, že jejich vzájemná náklonnost vyústí v sňatek.⁹⁵ Na další den byl uspořádán lov. Mladý hrabě se pustil do pronásledování jelena a odpojl se od družiny. Velmi dlouho bloudil, až ve tmě upadl do vlčí jámy, kde zůstal celou noc. Modlil se k Bohu o záchranu a slíbil, že vyvázne-li živý, zvolí si řeholní stav. Druhého dne byl skutečně vysvobozen a po návratu na zámek sdělil rodině svůj úmysl přijmout kněžský stav a požádal ji, aby na místě, kde byl zachráněn, byla postavena kaple.⁹⁶ Jan Karel Jáchym svůj slib dodržel a po studiích vstoupil v roce 1663 v Itálii do řádu bosých karmelitánů a přijal řeholní jméno Karel Felix od sv. Teresie.⁹⁷

⁹³ Jezuité měli na telčském panství prezentační právo už od roku 1595.

⁹⁴ Josef HRDLIČKA – Markéta HRDLIČKOVÁ – Antonín BÍNA, *Telč*, Telč 2007. s.22-43.

⁹⁵ A. HRUDIČKA, *Františka Slavatová a doba její*, s. 198-201.

⁹⁶ B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.225-226.

⁹⁷ A. HRUDIČKA, *Františka Slavatová a doba její*, s. 198-201.

4. Praecellens Viduarum Speculum

Následující kapitola se věnuje oslavnému spisu Bartoloměua Christela⁹⁸ a obrazu Františčina života jako vzorné ženy, vdovy. Spis svým obsahem naplňuje představy společnosti o chování vdovy. Spis byl zhotoven z vůle její dcery Anny Lucie, která Christelovi poskytla matčiny zápisky a deník, které použil jako „zdroj“ ve své práci. Práce se zhostil Bartoholomäus Christel, rektor jezuitské koleje v Telči. Christel Františku líčí jako velmi pobožnou a cnostnou ženu, která čas strávený na zemi nepromrhala a každou chvíli ve svém životě věnovala svým povinnostem ať pro blaho svých bližních, Boha anebo své duše. Františka se dle spisu držela pevného řádu, který pokud možno každý den dodržovala. Její den začínal ve čtyři hodiny ráno. Hned po probuzení vstávala z postele, jelikož člověk, který leží v posteli a bdí, má čas přemýšlet o hříšných myšlenkách. Již během převlékání vykonala Františka ústní modlitbu, po které následovaly růžencové a ranní modlitby. Po dokončení ranních modliteb se věnovala Františka četbě nábožných textů, o nichž by mohla během dne přemýšlet. Před šestou hodinou se hraběnka odebrala do kostela, kde zůstávala do půl sedmé. Když se vrátila zpět domů, zaznamenávala si, o čem bude přes den rozjímat. V dopoledních hodinách, konkrétně od deváté do desáté hodiny, se Františka Slavatová věnovala práci a případně vyřizování korespondence a úderem desáté se společně se svými dcerami odebrala opět do kostela ke dvěma mším svatým. Hned, jakmile se opět vrátila domů, věnovala se četbě náboženských textů. S čtením končila až v poledních hodinách, kdy se podával oběd, na nějž byla vyhrazena hodina. Čas po jídle věnovala duchovnímu odpočinku, což obnášelo práci pro chrám či výuku Františčiných dcer ve zpěvu svatých písní. Od dvou do tří hodin se uzavírala Františka ve svém pokoji, kde vykonávala modlitby a mrtvení sebe samé. Mrtvení bylo oblíbenou součástí barokní zbožnosti, spočívalo v trápení svého těla, například půsty, záměrným nepohodlím či bičováním.⁹⁹ Od tří hodin se Františka vydávala konat pobožnosti mimo svůj domov, ale v pět hodin již byla zpět a hodinu se věnovala práci. Poté následovala půlhodinová modlitba růžence, které se kromě ní účastnili i další lidé žijící s ní v jedné domácnosti. Další půlhodina byla věnována duchovnímu čtení a zbyl-li hraběnce volný čas, zaznamenala si do deníku události, které se toho dne

⁹⁸ Bartolomäus Christel, autor oslavného spisu o Františce Slavatové rozené hraběnky z Meggau se narodil 2. srpna 1624 v Mohelnici na severní Moravě. V roce 1642 vstupuje osmnáctiletý Christel do jezuitského řádu v Brně. V roce 1646 odešel studovat Filosofii do Prahy, studium zde ukončil v roce 1649. O tři roky později pokračuje v dalším studiu tentokrát na teologické fakultě, které ukončil v roce 1658 a byl vysvěcen na kněze. V roce 1660 začíná vyučovat. Najít jej můžeme na školách v Praze, Brně, Olomouci, Chomutově, Vratislavi a Telči, kde působí od roku 1690. Mezi lety 1682–1686 působí jako Provinciál v České provincii. V roce 1694 se Christel vrátil z Telče do Prahy, kde na sklonku svého života působil jako rektor jezuitské koleje v Klementinu. Bartolomäus Christel zemřel 11. května 1701. Je autorem například díla *Zodiacus Laetofatalis*.

⁹⁹ J. MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost*, s. 310.

přihodily. O půl osmé následovala večeře, která stejně jako oběd trvala téměř hodinu. Do devíti hodin probíhal duchovní odpočinek doprovázený zpěvem písní. Nato se Františka pomodlila společně se všemi svými dětmi, a zvláště dcerám měla věnovat více času. Když její děti odešly spát, zpytovala Františka své svědomí a četla náboženské texty, o nichž bude moci následující den ráno rozjímat. Již odstrojená se pětkrát pomodlila Otčenáš a pětkrát Zdravas Maria a úderem desáté uložila se Františka ke spánku, jelikož *Osel*, jak nazývala svou tělesnou schránku, potřeboval odpočívat, aby mohl i další den sloužit Bohu. Z textu vyplývá, že hraběnka měla svůj den rozvržený tak, aby mohla co nejvíce sloužit Bohu a nemohla se věnovat zahálce. Modlitby a kázání, měly Františku udržet daleko od hříchu, kterého se velmi obávala, jelikož jej vnímala jako urážku božího milosrdenství. V boji proti hříchů si dodávala odvahy slovy, o nichž tvrdila, že jí je skrze srdce našeptává hlas Boží. Své hříchy se také snažila odčinit almužnami a sebetřpytněním, například velmi přísným půstem či zbičováním se do krve. „*Co nejsrdečněji toužila jsem pro mého Spasitele krev vylíti; pročež vzavši do ruky Ukřižovaného píchla jsem se jehlicí do prstu tak, že několik kapek krve vyprýštilo. Tuto krev dala jsem do ran Ukřižovaného s tím úmyslem, že hotova jsem svou krev pro něho vylíti a tak za mě hříchy dosti učiniti*“¹⁰⁰

Na základě tohoto denního režimu vidíme Františku plně oddanou Bohu, v jejímž životě neměla světská zábava mnoho prostoru. Veškerý svůj čas trávila duchovními záležitostmi a svým povinnostmi. Činnostem, které by jí snad mohly těšit a zabavit, ale nepřinášely jí žádné duchovní povznesení, se vyhýbala. Přemáháním a zapřením sama sebe, dokazovala Františka svou oddanost Kristovi. Snažila se tedy potlačit své touhy, které vznikají na základě pěti smyslů: zraku, sluchu, čichu, chuti a citu. Velkou zkouškou se jí stal pobyt na císařském dvoře obklopené mnohými světskými radovánkami, například návštěvami divadel, které společně s císařskou rodinou musela absolvovat. Tehdy se Františka snažila nevšímat si okolního dění a nevnímat představení probíhající na jevišti. Ve svých zápiscích uvádí, že toto ustanovení neporušovala. „*Dnes bylo celé odpoledne pro mne trapné; nebo jsem musela býti světským radostem a směšnému kejklířství přítomna. Ačkoli mně to za těžko přicházelo, pomocí Boží předce jsem se na to ani nepodívalal: když se všecko smálo, rozjímala jsem o této*

¹⁰⁰ J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti*, s. 20.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.22.

Ich gab ein inigliches Verlangen gehabt um meines henlands Jesu willen mein Blut zu vergieszen; daraus hab ich mein Crucifix in die hand genomen und mich mit einer spannadel in die Finger gestochen bis etliche Bluts tröpflein fennd heraus gangen; diese hab ich in die Wunden JESU gestrichen selbige mit seinem allerheiligste Blut vereinbaret mit Verlagen mein Blut alles seinetwegen zu vergieszen und für meine Günden gung zu thun.

*marnivosti.*¹⁰¹ Svou pozornost věnovala hraběnka Slavatová pouze nábožným textům a písním. Nepřipadalo jí vhodné a pro její duši prospěšné, aby poslouchala světské příběhy, nebo pomluvy jiných dam a aby se oddávala poslechu jiné hudby než duchovní. Všem takovému se snažila vyhýbat, což dokládala ve svém deníku slovy: „*Dnes jsem musila líbeznou hudbu přítomna býti; slyšela jsem ji sice, ale duše má zabývala se s Bohem.*“¹⁰² Jak je z úryvku patrné, musela-li se Františka něčeho takového přece zúčastnit, snažila se nevnímat zvuky doléhající k jejím uším a svou mysl plně obrátila k Bohu. Co se čichu týče, vyhýbala se hraběnka vonným předmětům i květinám, naproti tomu pachu žaláře či nemocnice se nevyhýbala a často na svých cestách tato místa navštěvovala. Čtvrtý smysl, chuť, odbývala Františka skromným jídlem. Nejlepší kousky ze stolu nepožřela nikdy sama, nýbrž je nechala nemocným lidem. Krocení chuti neznamenal jen vzdát se oblíbených pokrmů, některé dny se Františka jídla ba i pití ani nedotkla. „*Dnes jsem sobě velkou újmu v jídle učinila a ani vody nepila, trpíc žízeň k umrtvení sebe. Budiž z toho chvála mému nejmilejšímu Ježíši a jeho nejbláženější Matce.*“¹⁰³ Pod pojmem cit můžeme chápat pohodlí, kterému se snažila vyhnout, například tím, že její oděv byl z obyčejného plátna, a také tím že do kostela raději chodila pěšky, než jela v kočáře. I v řeči se Františka snažila být střídáma. Podle jejích zapsaných naučení měla málo mluvit sama o sobě a na dotazy odpovídat co nejstručněji. Též se snažila vyvarovat pomluvám a místo nich se zaměstnávala modlitbou či zpěvem.

Františka vždy velmi pečlivě rozvažovala kroky, které chtěla učinit, a vždy věřila v Boží vůli. I v otázce, zdali zůstat vdovou nebo se znovu vdát, přemítala, co by bylo pro ni i její děti vhodnější. Nakonec se rozhodla zůstat do konce svého života vdovou a složit slib čistoty.¹⁰⁴

¹⁰¹ J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti čili*, s. 98.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, S.149-150.

Heute ist mir der gantze nachmittag zuwider gewest: dann ich mit verabsaumung des Gottesdiensts weltliche früien und gauckelspielen hab müszen beywohnen; ist mich wol rech hart ankommen hab aber mit Gottes gnade kein einziges Aug darzu aufgethan und das gauckelspiel nicht angeschauet wann andere gelacht haben hab ich die Eitelkeit darben betrachtet und neben mir sehenden zugeredet was für ein nichtiges wesen bey solcher narreten sen.

¹⁰² J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti čili*, s. 99.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s. 150.

hab ich mit der herrschaft einer schönen Musica müssen benwohnen dab sie wol gehört abe gewisse anmütung darben gehabt und bit meines bedenkens im gemüte recht versamlet gewest.

¹⁰³ J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti*, s. 100.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.154.

Heut hab ich mir einen schweren abbruch gethan und auch nicht genug waszer getrunken bin beydemal durstig von der Taffel afgestanden zu meiner mortification. Meinem allerliebsten Jesus und seiner glorwürdisten Mutter sen Lob und Dankdursür.

¹⁰⁴ Poprvé složila slib 6. srpna 1642, musel se ale opakovat o půl roku později, k čemuž Františka chtěla přistoupit a opět slavnostně složit slib, nicméně její zpovědník jí nepovolil potvrdit jej a odložil akt o půl roku. Takto to pokračovalo po pět let, až nakonec 31. července 1647 potvrdila Františka přísahou, že slib daný v srpnu 1642 bude dodržovat až dokonce svých dnů.

Podle spisu byla jedna z prvních záležitostí, které Františka řešila v souvislosti s vdovským stavem, otázka odívání. Část textu, která se tomuto tématu věnuje by se dala chápat jako boj dobra a zla. První hlas jí říká „*Františko, Františko! Chceš-li svatě živa býti a s Bohem z vnitřnosti duše se spojit, musíš se světa a vši marnosti na vždy odříci; musíš skvostný oděv a všecky šperky, v nichž jsi se před jinými skvěla, odložit a jiným křesťanské počestnosti přiměřeným rouchem se odívat. Františko, marnost nesrovnává se se svatostí!*“.¹⁰⁵ Vnitřní hlas ji nabádal, aby se zbavila všech marností, všech skvostů, které zdobí tělo, ne však duši. Františka se nechala pohltnout touto myšlenkou, odložila šperky a zdobené šaty a nechala si ušít jednoduchý oděv. Když byly šaty dokončeny, ozval se v její hlavě další hlas. Ten jí upozorňoval, že by naopak měla od těchto šatů upustit, jelikož její vznešenosti takový oděv nepřísluší. Varuje Františku, že ji budou považovat za bláznivou, přijde o všechny své přátele a svým dětem zavře dveře k výhodným sňatkům a významným úřadům, jelikož nikdo nebude chtít dítě z bláznivé matky. Ona se ale rozhodla zůstat věrná své první myšlence a na nic jiného nedbat, neboť v tomto jednání viděla počáteční směr své vdovské oddanosti Bohu. Sama sebe v tom utvrzovala slovy „*Poněvadž ale ty toho hoden jsi, a za to mám, že zalíbení v tom míti budeš: uděliž mi síly, abych slovy, co Bůh můj řekne, bojácnou mysl mou potlačila a na slova, co tomu lidé řeknou pranic nedbala. Sebeř se mysl má! Kočí jed! Nuže! Nová pouť začíná.*“¹⁰⁶

Jak již bylo řečeno, mohl by být tento Františčin vnitřní zápas interpretován jako souboj dobra a zla. Františčina první myšlenka by mohla představovat Boží hlas, který ji vede správnou cestou. Naproti tomu druhý hlas, který měl za úkol zlomit v ní prvotní přesvědčení a strhnout ji na cestu marnivosti, by se dal interpretovat jako hlas d'ábla. Tento vnitřní rozpor se odehrává na počátku doby, kdy její život nevede žádný muž, otec či manžel a ona se tak z pohledu společnosti stává zranitelnější a více náchylnější k hříšnému životu. Františka však odolává vábení d'ábla a ukazuje tak, že její víra a důvěra v Boha je neotřesitelná. V dalším textu se již podobný souboj neobjevuje, jelikož se Františka rozhodla už v počátku, kterou cestou se vydá. Kromě naučení, kterými se vnitřně bránila lidské nenávisti, ubezpečovala se Františka o

¹⁰⁵KYPTA, Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti, s. 21-22.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.25.

Francisca! Francisca! willst du heilig seyn und mit Gott dich inniglich vereinbaren so must du der Welt und aller Eitelkeit unwiederrufflich absprechen allen eitelen Schmuck warinnen du bishero gepranget ablegen und in Christlicher Egrbarkeit gemaszen kleidern eingezogen aufziehen. Francisca! Eitelkeit stehet nicht mit der heiligkeit!

¹⁰⁶J. KYPTA, Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti, s. 24.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.29.

Aber weil du alle wolwehrt bist und ich dieses dier wol gefällig zuseyn erachte so stärke mein hertz dasz ich mit diesem was wird mein Gott sagen? diesz liederliche aber siege Gemürter zustürzten krässstige Wort: was warden die Leüte sagen unter die Füsze bringe und obsiege. Aus Gemüt! Kutscher fahre fort! wol die neüe kirchfahrt geht an.

správnosti svého jednání „Pravdami“ - příběhy, které ukazují, že člověk nemá hledět na to, co o něm „řeknou lidé“, ale na to, co si pomyslí Bůh, jelikož ten bude nakonec jejich soudcem.

V Bohu měla Františka velkou důvěru, vždyť věřila, že důvěra má v božích očích daleko větší cenu než strach z něj. Františčina důvěra v Bohu se také odrážela v jejím vnímání okolního světa, kdy vše, co se okolo ní přihodilo, připisovala božím záměru a nebránila se, neboť důvěrovala Bohu, že to, co on činí, má nějaký vyšší cíl. Snad i díky tomu dokázala lépe snášet překážky a utrpení, které jí život přichystal jako například smrt manžela či dětí. Jako boží záměr vnímala také své povolání do úřadů na císařském dvoře. Její důvěra pramenila z velké části z lásky k Bohu, která dle jejích slov ve spisu vzniká na základě poznání a studia. Právě proto ráda četla v nábožných knihách nebo poslouchala jinou osobu, která nahlas ostatním předčítala. Zvláště v oblíbě měla texty augustiniánského mnicha Tomáše Kempenského, který žil v 15. století. Svým bližním Františka projevovала nejen svou lásku, ale dokázala i podat pomocnou ruku těm, kdo si to zasloužili. Již v mládí ji matka učila, aby spíše, než na své zkrášlení věnovala prostředky chudým, kteří je potřebují. Tohoto moudra se držela po celý život a pokud se jí naskytla příležitost, obdarovávala almužnami chudé a s nemocnými rozmlouvala o Bohu nebo jim předčítala z náboženské literatury pro povzbuzení jejich duše. Své skutky si hraběnka Slavatová zaznamenávala. Pro představu zde uvedeme jeden ze zápisů, kdy Františka bezúročně půjčila peníze matce na svatbu dceři. *„Dnes se mi naskytla dobrá příležitost jedné matce, jejížto dcera se vdávala, tím posloužiti, že jsem jí s radostí 300 zlatých beze všech úroků zapůjčila. Budiž Bohu z toho chvála.“*¹⁰⁷ Milosrdně se chovala nejen k živým lidem, ale myslela také na duše v očistci, za které se modlila, dávala almužny a v Telči nechala vystavět dvě umrlčí kaple, a to černou kapli v chrámu sv. Jakuba a druhou na novém hřbitově, který dala zřídit za městem.

Christel se také věnuje její úloze matky-vdovy. Jelikož Jáchym Oldřich zemřel poměrně mladý, zanechal na světě kromě vdovy i své nezletilé děti, a tak na Františku přešlo celé břímě jejich výchovy. Místo bití rozhodla se ukázat svým dětem, jak se dobře chovat a rozhodla se jim jít příkladem různými dobrými skutky, pobožností a pokorou. Zapojovala je do dobročinných aktivit a modliteb, jak je vidět i z jejího denního plánu. Christel ji líčí jako vzornou matku, která by měla být příkladem všem matkám. Své děti vnímala jako dar od Boha

¹⁰⁷ J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti*, s. 61.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s. 89.

Heute ist mir eine gute Gelegenheit zugestanden einer fremden Frauen zu dienen die ihre Tochter zuverhanrathen hoch vonnöhten gehabt der ich 300. Zl: aus liebereichem hertzen ohne alle Zinsz geliehen hab; Gott sen die Ehr!

a domnívala se, že jemu ručí za jejich výchovu, v tom od něj žádá pomoc, aby je správně vedla a vychovávala ve víře. I zde se projevuje její smířlivost s Božím záměrem a skutečnost, že smrt je v jejím vnímání milejší než život hříšníka, když v jedné z modliteb píše „*Můj Pane! Ty jakožto vševědoucí víš dobře, zdali některé z mých dítek se nezdaří; pročez prosím tebe co nejpokorněji: vezmi si je dokaváde nevinny jsou k sobě, já svého mateřského práva k nim tobě popouštím!*“¹⁰⁸

Za jádro katolické víry považovala Františka pobožnost k Nejsvětější svátosti oltářní.¹⁰⁹ Hraběnka velmi ctěla podstatu Ježíše Krista přítomnou v svátosti oltářní. Svou úctu projevovala i na veřejných prostranstvích, například když byla hostie knězem nesena k lůžku umírajícího, Františka doprovázela takového kněze až do jeho cíle, někdy také zaplatila kolemjdoucím, aby spolu s ní vyprovázeli Nejsvětější svátost oltářní. Často se v textu objevuje číslice pět, symbolizující Kristovy rány. Františka si toto číslo připomíná v modlitbách v souvislosti s utrpením Krista na kříži. Christel také popisuje způsoby, jakými Františka uctívala Krista v době vánočních svátků. Velkou roli zde hrálo číslo devět, symbolizující dobu těhotenství u ženy, v tomto případě Panny Marie. Například rozdávala devět zlatých almužny, modlitbu, kterou pronášela, opakovala devětkrát. V roce 1657 nechala ušít devět košil, které věnovala devíti chudým dětem. Na Štědrý den pozvala do svého domu chudého muže, ženu a dítě a u jídla je sama obsluhovala, ke cti sv. Josefa, Marie a malého Ježíše Krista. K uctění Ježíše nechala Františka také vystavět v Telči kostel Jména Ježíš, který svěřila do správy jezuitům. Velkou lásku cítila Františka také k Matce Boží Panně Marii. Kromě modliteb ctěla Františka Pannu Marii i svými činy. Do telčského kostela objednala tři obrazy Panny Marie, lidem rozdávala růžence a obrázky Matky Boží, kterých u sebe měla vždy dostatek a ve svých pokojích si nechala vybudovat oltář Panny Marie, u kterého se každé ráno modlila. Františka ctěla také svaté, zvláště pak svatého Františka Xavera, jehož obraz ji doprovázel na všech jejích cestách. Pro kostel svatého Jakuba v Telči nechala zhotovit skříňku na uložení ostatků svaté Markéty, které každý rok v neděli po svátku této svaté nechala vynést na náměstí a při té příležitosti dávala lidem v Telči i jeho okolí almužny.

Často se také obracela k andělům, kteří byli Bohem ustanoveni, aby chránili duše lidí před d'áblem. Františka rozlišuje devět andělských chórů. První kůr tvoří *Andělé*, služebníci

¹⁰⁸ J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti*, s. 71.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.106.

Mein herz du bist ein allwissender Gott siehest du dasz eines aus meinem kindern verlohren werden sollte so bitte ich dich in tiessester Demut und wollte (wann es seyn könnte) mit blutigen Zähern bitten niehme sie in ihrer unschuld hin wie es dir gefällt alle meine Muterschafft übergiebe ich dir für eigen .

¹⁰⁹ Křesťané věří, že se přijímaný chléb – hostie má podstatu těla Ježíše, víno zase symbolizuje Ježíšovu krev.

Boží, často mezi lidmi označováni jako *Andělé strážní*. Do druhého kůru patří *Archandělé*, kteří vystupují jako vyslanci či poslové Boha. Třetími jsou *Knížata*, jež bývala nejvyššími anděly, kteří ale zpyšněli. Následuje kůr *Sil*, skrz který Bůh krotí všechny zlé duchy a činí zázraky. Patří jsou *Zástupci*, kteří řídí ostatní anděly. Kůr *Mocností* udržuje pořádek na nebesích jak mezi anděly, tak mezi svatými. Poslední tři skupiny pobývají nejbližší Bohu. Patří mezi ně Trůnové, jakožto nositelé víry a pokory, Cherubínové, moudří strážci světla a Boží přímluvci, a nakonec Serafínové, andělé bezmezného Boží lásky.

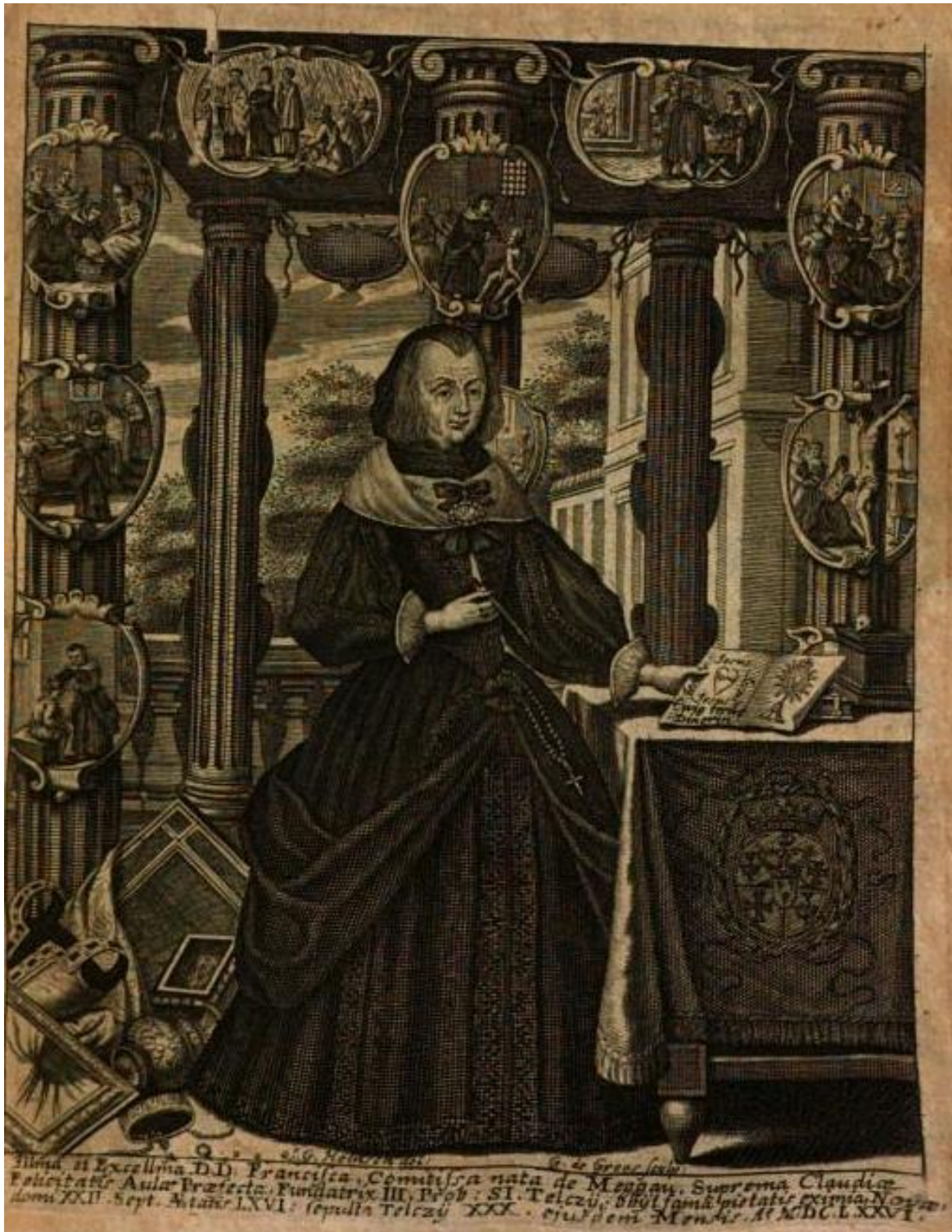
Bartolomäus Christel líčí Františku jako příklad vzorné křesťanské vdovy, která si zvolila službu Bohu před životem v přepychu, který si jistě mohla dovolit. Představuje ji jako velice štedrou ženu, která s potěšením pomáhá potřebným. Chudým dává almužny a nemocným pomáhá utěšit jejich duši předčítáním náboženských textů. Prostřednictvím její modlitby nám Christel ukazuje její lásku a bezmeznou důvěru k Bohu a snahu zdokonalit sama sebe, aby byla hodna Boží milosti a spásy své duše. Velmi zajímavou pasáží jsou také promluvy, o nichž věřila, že jí je skrz její srdce vnuknul sám Bůh. Christel tak pomocí svého oslavného spisu čtenáři zprostředkovává Františčinu rady, ponaučení ale i náměty k zamyšlení, jako například „*Mé dítě! Jako mrtvé vzkřísiti, tak i mohu kajícího hříšníka k pokání a k polepšení přivést; k tomuto je ale potřebí jeho dobré vůle. Kdo jest tedy příčinou, je-li člověk zatracen.*”¹¹⁰ Jak Christel upozorňuje, je originální text psán černou barvou, kromě několika vybraných modliteb, které jsou psané červeně, Františčinou krví. Tím Františka dává najevo, co vše je ochotná Bohu obětovat. Kromě modliteb využívá Christel při oslavě Františčinu života také záznamy z jejího deníku, jež obsahuje její dobré skutky. Františka zde sama popisuje, co který den vykonala a komu pomohla. Christel tak dává čtenářům svého díla jakýsi vzor chování k bližnímu a podmět lidem k větší religiozitě jako u ženy, kterou Františka přiměla jít do kostela, za což jí štedře odměnila. Autor v textu také představuje několik Františčiných dopisů ať už určených jejímu zpovědníkovi, synům či dceři.

¹¹⁰ J. KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti*, s. 13.

Uvedený text je přeložen z díla B. CHRISTEL, *Praecellens viduarum speculum*, s.15.

Mein kind mir ist so leicht todte zu erwecken als sündner zur Busz zu bekehren; ja darzu gehöret mehr nemlich des menschen frener willen. An wen liegts dann wanner verdämmt wird?

Ještě, než se čtenář začte do prvních řádků spisu, spatří v knize obraz Františky Slavatové.

Hraběnka je na něm vyobrazena jako již starší žena, což dokládají četné vrásky na její tváři. Oděna je do černých šatů barokního střihu, doplněných nenápadnou pokrývkou hlavy. Její šat není příliš zdobený, jediným šperkem je spona umístěná u krku pod mašlí a růženec

zavěšený u pasu. V ruce hraběnka Slavatová svírá zápisník, pravděpodobně ten, do kterého si zapisovala své modlitby. Tento názor podporuje vyobrazení srdce, jenž popisuje Christel v oslavném spise. Po Františčině pravé straně leží na zemi obrazy, zrcadla, vázy a části zdobeného oděvu, tato část pravděpodobně naznačuje, že se Františka vzdala materiálních statků. Okolo hraběčiny postavy je umístěno osm menších obrázků, představujících výjevy z Františčina zbožného života. Zachycují, jak Františka obdarovávala chudé, starala se o ně, hostila je na svém sídle a umývala jim nohy, ale také jak byla přítomna náboženským procesím, přijímala hostie nebo se modlila pod Kristovým křížem. Bartolomäus Christel definuje její život jako zrcadlo nábožnosti, *Preacellens Viduarum Speculum*.

Ve spisu je Františka líčena dle dobových norem správné katoličky a vdovy. U katolíků žijících ve střední Evropě 17. a 18. století se často hovoří o specifickém způsobu náboženského prožívání, označovaného termínem barokní zbožnost. U zbožnosti můžeme vidět projevy vnější, jako je častá návštěva kostela, účast na náboženských slavnostech, studium náboženské literatury a případně i materiální podpora církve. Dále rozlišujeme vnitřní zbožnost, tedy zbožnost jednotlivce. Jedná se o individuální cítění, povětšinou skryté před okolním světem, není tedy možné určit její dominantní projevy v barokní společnosti.¹¹¹ Právě na zmíněné projevy zbožnosti klade Christel velký důraz.

Pro katolickou víru jsou důležité kulty ať už Boha, Panny Marie nebo dalších svatých a andělů. Lidé se k nebesům obraceli nejen se svými prosbami, ale i úzkostmi a přáními. Kulty spojené s Bohem byly ve velké míře jednotícím znakem katolictví i protestantismu. Tento kult představoval přímé spojení s Bohem, který se objevoval nejen v soukromých modlitbách, ale i v rámci kolektivní pobožnosti. Významné postavení měl v barokní době také kult Matky Boží, Panna Marie představovala ženský prvek v náboženství, kterému dominuje mužský element. V Mariině kultu hrálo významnou roli její mateřství, které ji tak přibližovalo k matkám, a kult *Panny Marie Bolestné*, truchlící nad ztrátou dítěte, tedy skutečnost, již v době vysoké dětské úmrtnosti prožívalo mnoho žen matek. Panna Marie ale byla oblíbená napříč celým katolickým světem, ženským i mužským. Její mateřství posilovalo v očích věřících i církve její přímluvnou roli u Ježíše Krista, neboť patřila mezi jeho nejbližší a jako matka si nad ním udržela jistý vliv i v dospělosti. Tato skutečnost jí ve vnímání věřících vyvyšuje nad ostatní svaté.¹¹² I Františka měla Pannu Marii ve velké úctě. Sdílela s jejím osudem nejen roli matky žijících dětí, ale také roli matky truchlící nad ztrátou dětí. Františka se stala matkou devíti dětí, z nichž celkem čtyři

¹¹¹ Jiří MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013, s. 11-30.

¹¹² Tamtéž, s. 55-68.

pochovala. Dvě ztratila ještě jako velmi malé, její syn Ferdinand Vilém a dcera Kateřina Terezie se sice dožili dospělého věku, přesto je však Františka o několik let přežila.

Veliká zbožnost byla vidět také u příslušníků panovnického rodu Habsburků. Ve starších dobách byly projevy zbožnosti velmi podobné okolním panovnickým dvorům. Habsburkové podporovali církve, financovali výstavby kostelů, dobročinných ústavů, oltářů a malbu obrazů svatých. Tyto projevy religiozity byly srovnatelné s pomyslnou dobovou normou. Habsburskou zbožnost výrazně ovlivnila konfesijní situace v Evropě 16. století, a zvláště Tridentský koncil, po němž Habsburkové začali výrazněji vystupovat jako ochránci víry. Jejich země totiž ležely na hranici rozdělující křesťanskou Evropu a muslimskou Osmanskou říši, která expandovala směrem do středu starého kontinentu. Zároveň se Habsburkové nejvýrazněji z celé Evropy potýkali s otázkami reformace, jež proběhla v první polovině 16. století na území Svaté říše římské.¹¹³

Habsburská zbožnost byla definována třemi pilíři. Podle Johann Ludwiga Schönlebena¹¹⁴ šlo o: Všeobecnou katolickou náboženskou horlivost, uctívání eucharistie a uctívání neposkvrněného početí. Nedlouho po Schönlebenovi vydal i italský jezuita Joseph Scalletari částí tvořící *pietas austriaca*. Patří sem Důvěra ve svatý kříž (*pietas crucis*), Kult nejsvětější svátosti oltářní (*pietas eucharistica*) a Kult Panny Marie (*pietas Mariana*). Kult kříže je v habsburské tradici zakotven již od doby Rudolfa Habsburského, jenž žil v druhé polovině 13. století. Podle habsburské tradice byl při Rudolfově korunovaci namísto žezla použit kříž se slovy „*Hle, znamení, kterým jsme vykoupeni my i celý svět. Toto znamení užívejme jako žezlo.*“¹¹⁵ Kult kříže je v habsburské monarchii spojený i s válkami s Turky, tedy souboje kříže a půlměsíce.¹¹⁶ Dalším kultem je kult Nejsvětější svátosti oltářní. Tento kult byl Tridentským koncilem pozdvižen na dogma. Uctívání eucharistie bylo typické procesími Božího těla. Účast Habsburků na těchto procesích se vyvinula v státně-náboženský akt prvořadé důležitosti, přítomnost panovníka totiž symbolizovala katolické smýšlení státu. Jako povinnou pro panovníky ji zavedl až Ferdinand II., který měl tak učinit poté, co doprovodil kněze s hostií na cestě za nemocným. Stejně příběhy se ovšem vyprávějí i o Ferdinandovi III., Karlovi VI. a mnoha dalších příslušnících habsburského rodu.¹¹⁷

¹¹³ Anna CORETH, *Pietas Austriaca. fenomén rakouské barokní zbožnosti*. Olomouc 2013, s. 14-19.

¹¹⁴ Teolog žijící v 17. století v Kraňsku.

¹¹⁵ A. CORETH, *Pietas Austriaca*, s. 48.

¹¹⁶ Tamtéž s.47–55.

¹¹⁷ Tamtéž s.20-46

I u příslušníků Habsburské rodiny můžeme pozorovat projevy askeze a pokory na náboženském poli. U dvora se dodržoval půst, na zelený čtvrtek se císařský pár staral o dvacet čtyři chudých osob. Umyli jim nohy a pohostili je postním jídlem a před odchodem císařský pár ještě obdaroval chudé třiceti stříbrnými. Manželky císařů také zakládaly kláštery, případně ženské ústavy, do nichž by mohly později samy vstoupit. I mezi příslušníky habsburského rodu můžeme nalézt prvky asketického života a sebemrškačství, zvláště pak u žen.¹¹⁸

Ve Františčině životě popisovaném Bartoloměem Christelem je patrné mnoho paralel nejen s ideálem vdovství, ale také se zbožností na habsburském dvoře. Stejně jako příslušníci habsburského rodu i Františka obdarovávala ve významné křesťanské svátky chudé. Založila na svém panství kapli, kostel a jezuitskou kolej, kterou finančně podporovala. A stejně jako u panovnického rodu i u Františky můžeme vidět prvky askeze a sebetrýznění jako obětování se pro svou víru. Františka Slavatová po sobě zanechává obraz příkladné katoličky, ženy i vdovy, jejíž život by měl být příkladem a inspirací.

¹¹⁸ Tamtéž

Závěr

V rámci práce byl vylíčen život Františky Slavatové rozené z Meggau, vdově po Jáchymu Oldřichu Slavatovi. V první kapitole bylo stručně představeno téma vdovství a pohled jaký na něj měla společnost raného novověku. Představeny byly také spisy Jana Hervicze Pražského, Šimona Lomnického z Budče a také Jana Ámose Komenského.

V druhé kapitole se setkáváme s rody Slavatů a Meggau, a to prostřednictvím otců Františky a jejího pozdějšího manžela Jáchyma Oldřicha. Oba tito muži se podíleli na potrestání vzbuřenců z let 1618-1620 a zároveň oba patří mezi nejvýznamnější členy svých rodů. Mimo jiné oba působili na císařském dvoře, kde zastávali důležité funkce.

V rámci třetí kapitoly byl představen Františčin život po ovdovění. Zachycuje tedy i období, kdy Františka pobývá na dvoře coby vychovatelka malého arcivévody Leopolda, a hofmistryně mladé císařovny Klaudivie Felicitas. Rozebrány jsou také dva dopisy, které Františka posílá do Vídně, když funkce odmítá. K tomuto kroku ji pravděpodobně vede i dobový ideál o vdově, kterému zvláště první dopis odpovídá. V této kapitole byly také představeny dvorské úřady, a to nejen kvůli Leonardu Helfřidu z Meggau a Vilému Slavatovi, ale především kvůli Františce Slavatové.

Závěrečná kapitola se věnuje analýze prostředků, které použil Bartholomäus Christel v oslavném spise o Františce Slavatové, Praecellens viduarum speculum, fürtrefflicher Wittib-Spiegel, oder löbl. Lebenswandel Jhro Exc. der verwittibten hochgeb. Frauen Franciscae Grafin Slavatin, geb. Grafin von Meggau. Christel ve spisu rozebírá jednotlivá témata projevů zbožnosti, ať již v rámci náboženských kultů nebo v běžném životě a chování k bližním. Christel nabízí čtenáři pohled na hraběncino uvažování skrze modlitby a odpovědi Boha, které si pečlivě zaznamenávala. Právě tyto modlitby tvoří nemalou část textu. Františka Slavatová skrze ně žádá Boha o pomoc, radu či jen prosí za odpuštění. Autor prostřednictvím těchto modliteb vykresluje Františku jako ženu oddanou Bohu, pokornou a zcela smířenou s Boží vůlí, která ve svých myšlenkách ani na okamžik nepochybuje o moci nebes. Tuto představu ideální barokní vdovy doplňuje příběhy z Františčina života, které mají dokládat její zbožnost, překračující i pole tužeb a modliteb. Na mnoha příkladech dokazuje, že se Františka chová tak, jak sama káže. Dává peníze chudým lidem, místo aby si jich sama za života užívala. Zakazovala sama sobě mnoho příjemných a mezi lidmi oblíbených zábav a stranila se řečí, které pro její duši neměly žádný význam, ba naopak byly odsouzeníhodné, jako například pomluvy. S velikou horlivostí se účastnila všech pobožností ve svém okolí a tomu také přizpůsobila svůj

denní režim. Františka je Christelem vylíčena jako žena odpovídající barokním představám o zbožnosti i o vdovství a její život autor předkládá jako vzor všem dalším ženám, ale i mužům, kteří budou jeho spis číst.

Pro popis Františčina života byl v této bakalářské práci použit nejen Christelův spis a jeho překlad od Jana Evangelisty Kypty, ale také dílo Aloise Hruďičky *Františka Slavatová a doba její. Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách* a článek Sylvie Řeřichové, archivářky v Jindřichově Hradci, kde jsou uloženy písemné památky rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka.

Resumé

This bachelor thesis focuses on the countess Františka Slavatová of Meggau who lived in years 1610-1676. She was born in the family of the *kaiserlicher Rat* Leonard Helfied of Meggau and his wife Anna Khuen-Belasy. She spent her childhood on the court where she met her future husband Jáchym Oldřich Slavata. Jáchym Oldřich Slavata was son of Vilém Slavata who was one of the two governors defenestrated in 1618. During their 18 years long marriage they had nine children but only three girls and two boys lived to adulthood. Františka become widow when she was 35 years old. During her widowhood she got two very important functions. The first was *Hofmeisterin* of archduke Leopold and later she become the greater *Hofmeisterin* of empress Klaudia Felicitas.

The bachelor thesis should make a view on the life of Františka and also on her position as a noble widow. The first chapter introduces selected period files which contains learning for widows and these are really important for understanding of Františka's behavior. The main source is the celebratory file. This celebratory file was issued after her death by jesuit Bartholomäus Christel. In this source is Františka introduced ad woman of great virtues like piety, modesty and goodness. These properties arn't in her case only period requirments on behavior of widows but they are part of her true personality. The file is divided into chapters and each chapter shows on different forms of Františka's piety. Christel supports these claims by Františka's prays and stories she wrote properly. However, there stays question how was Františka's behavior affected by period requirements and there stays possibility that she just met these requirements. The society for widows required modesty, devotion to God, care for entrusted children, charitable activity and building monastries or churches. The last two examples we can see on the empress court. Christel's file should describe Františka ad the ideal woman – widow for who are these activities absolutely obvious and she should be ideal for everyone else.

Seznam literatury

- BASTL, Beatrix. Tugend, Liebe, Ehre: Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit. Wien – Köln – Weimar 2000.
- BERINGER, Jan, JANOUŠEK Jaroslav, *Město a panství Telč*, Telč 1892.
- BŮŽEK, Václav, kol., Věk urozených. šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha 2002.
- BŮŽEK, Václav, KRÁL, Pavel (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.
- CORETH, Anna, *Pietas Austriaca. fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Olomouc 2013.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, HOLÝ, Martin, STERNECK, Tomáš, a kol., *Děti a dětství. od středověku na práh osvícenství*. Praha 2019.
- FIALA, Zdeněk, BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 4 Západní Čechy*, Praha 1985.
- HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty. Erby, fakt, osobnosti, sídla a zajímavosti 1. díl*, Praha 1992.
- HRDLIČKA, Josef, *Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty*, In: *Šlechta v habsburské monarchii císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003.
- HRDLIČKA, Josef, HRDLIČKOVÁ Markéta –BÍNA, Antonín, *Telč*, Telč 2007.
- HRUDIČKA, Alois, *Františka Slavatová a doba její. obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902.
- CHRISTEL, Bartholomäus, *Praecellens viduarum speculum*, Brünn 1694.
- JANÁČEK, Josef, *Ženy České renesance*, Praha 1996.
- JANÁČEK, Josef, LOUDA, Jiří, *České erby*, Praha 1974.
- KELLER, Katrin, *Hofdamen. Amtsträgerinnen Im Wiener Hofstaat Des 17. Jahrhunderts*, Vienna 2005
- KOMENSKÝ, Jan Amos, *Dílo Jana Amose Komenského Sv.3: O sirobě*, Praha 1978

- KRÁL, Pavel, *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*, in: Tünde LENGYELOVÁ (ed.), *Žena a právo: právně a společenské postavení žen v minulosti*, Bratislava 2004.
- KYPTA, Jan, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti čili život Františky, hraběnky Slavatové rozené z Megga-ú: vdovy a paní na Jindřichově Hradci a Telči, Jindřichův Hradec 1862.*
- LENDEROVÁ, Milena, *Eva nejen v ráji. žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002.
- LENDEROVÁ, Milena, KOPIČKOVÁ, Božena, BUREŠOVÁ, Jana, MAUR, Eduard (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.
- LOMNICKÝ Z BUDČE, Šimon, *Instukcí, aneb Krátké naučení hospodáři mladému*, Josef Ambrož. GABRIEL (ed.), Praha, 1862
- Petr MAŤA, *Soumrak venkovských rezidencí. "Urbanizace" české aristokracie mezi stavovstvím a absolutismem*, Maťa, Petr (ed.). In: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 s. 139-162.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha 2004.
- MAŤA, Petr, *Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu*. In: *Opera Historica 6, Poslední pání z Hradce*, České Budějovice 1998, 513-552.
- MIKULEC, Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha 2013.
- NACHTMANOVÁ, Alena, *Mezi tradicí a módou. Odívání v Čechách od renesance k barok*, Praha 2012.
- NOVÁK, Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*. Praha, 1935
- RATAJOVÁ, Jana, STROCHOVÁ, Lucie, *Nádoby mdlé hlavy nemající?. Diskurz panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*. Praha 2008.
- RYANTOVÁ, Marie, *Život raně novověké šlechtičny v Českém království. právní limity a skutečné možnosti*, In: Tünde LENGYELOVÁ, *Žena a právo, právně a společenské postavení žen v minulosti*. Bratislava, 2004.

- ŘEŘICHOVÁ, Sylva, Franziska von Meggau, verehelichte Slawata (1610-1676). Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreich im 17. Jahrhundert, In: Sylva ŘEŘICHOVÁ, Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 18, 1996.
- SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého, Praha 1885.
- SMÍŠEK, Rostislav, Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I., České Budějovice 2009.
- STARÝ, Marek, Cizinci a spoluobytelé. Udělování českého občanského práva (inkolátu) v době předbělohorské, Praha 2018.
- ŠTORM, Břetislav, Žleby. Státní zámek a památky v okolí, Praha 1960.
- WINKELBAUER, Thomas, *Karrieristen oder fromme Männer? Adelige Konvertiten in den böhmischen und österreichischen Ländern um 1600*, Thomas Winkelbauer. In: Frühneuzeit-Info Wien : Institut für die Erforschung der Frühen Neuzeit 10, č. 1+2, (1999), s. 9-20.

Internetové zdroje

- Kostel Jména Ježíše, jezuitský kostel, In: Římskokatolická farnost Telč, Dostupné z: <https://www.farnost-telc.cz/content/kostel-jmena-jezis-jezuitsky-kostel> [cit. 15.6.2020]

Přílohy

Odůvodnění k nepřijetí služby hofmistryně arcivévody Leopolda

Was mich mein lieber herr Pater hat wiszen laszen indem er von der hofmeiffterin amt des jungen fDurchläuchtigsten ertzherzsogs Leopolds mit der Frau Presidentin gehandelt hat darauf rede ich gleich wie ischs verstehe und ben mir besinde.

1) Bin ich Gott unaussprechlich viel schuldig dass er mir im Ehftand kinder gegeben und dardurch mich der Frucht des h. Ehstands theil hasstig gemacht. Darum bedunft mich ich ten jesst Gott nichts mehr schuldig als dass ich dei kinder die er mir gegeben yu seiner Ehre auserziehen und so viel es mir immer möhlich sit zur liebe und Forcht Gottes anhalten solle; auf dass sie mid der Zeit ihrer Obrigkeit und dem dantzen Vaterland etwas nutzenn mögen welches schwer geschechen konnte wann ich ben hoswäre. Kan also mit gutem Gewiszen meine kinder nicht verlassen und sie auseine so lange Zeit wie es dann senn müste in ganz andere hande überaben.

2) Möchte ich der herr schafft mit meinen kindern Ungelegenheit machen wel ches sich gar nicht thun laszt.

3) In was für eine Zerstreung und zeitliche Sorgen käme ich; da ich doch mit der Gnade Gottes nichts anders als Ruhe des Gewiszens und Gemüts suche und verlange.

4) Verlange ich auch von herzen nichts mehr als Gott recht über alles zu lieben und ihm zu dienen ihr zu ehren so viel es möhlich ist mich bo allen Verhindernuszen zu hütten auf dasz ich meinem Schöpffer dardurch desto naher wede; das könnte aber zu hof gar nicht fenn.

5) Möchte es meinen kinder im Zeitliche zwar nuszlicher fenn wann ich derglichen Deinste annähme; weil ich aber nichts höher verlange als das meine kinder in der Liobe und Forcht Gottes erzogen werden und so viel es möglich von der eitelen Welt nicht wiszen verlange ich dei Töcheter nich ben hof zu haben. Was die Söhne antriefft weden sie zu Diensten tauglich senn so weisz isch gewisz dast sie unser allergnädigste herrschfft nicht wird verwerssen wegen ihres treüen und wolverdienten Anels und Vaters; sollten sie aber untauglich senn und nur durch meine gerinste Dienste beförder werden (welches gott verhütten wolle) wolte isch selber bitten dasz sie der herrschfft und den Vaterland nicht überlastig senn sollten.

6) Kan ich ben meinen zeitliche Gützen bessere und mehr Ruhe haben: Dann ich ein so groszes Vertrauen auf Gott hab dasz wann er mich auch liesze in die auferste Armut geraten er mir die Gnade Geduld und Zufriedenheit zugleich mitschicken werde; welches mir viel lieber wäre als alles Reichthum und Ehren der Welt die ich von herszen begehre mit Füszten zutretten zuverachten und nicht zu schaäzen.

7) Ist mein herr Schwieger sehr alt meiner kinder aber feind viel die Zeiten sehr schwer; um (welches unfer lieber herr gütiglich verhütten wolle)) wann ein Fall geschehen sollte wen hätten meine kinder der ihnen an die hand stünde?

8) Wäre ich im Dienst versnüpsst so diene ich entweder wol oder übel; diene ich wol so entlisze man mich nicht leicht; diene ich übel: so ware es meinen kindern weder eine Ehre noch Nutz.

9) Was meine eigen Person antrisst kan ich mid der Warheit schreisen dasz ich mich so untauglich zu senn befinde dasz es nicht möglich wäre wegen meiner Mängel und Untauglichseit genug bescheiden vorzustehen und was Nutz wäre es mir? ja es wäre mir von Grund meines hertzens leid dasz unfer allergnadigste herrschafft von einer fo untauclichen Person bedie net ja wol betrogen werden sollte.

10) Uber dieses feind allhie zu Wienn so viel anfehliche verständie Wittiben die es an statt meiner mit grötzerer Vergnügung verrichten sönnen. Ich ergenne diese Gnad so hoch wie sie zu schätzen ist dasz Ihro Majestat auf mich als auf die allgeschickteste ihr Kenferliches Aug gewossen welches ich für eine eunaussprechliche Demuht achte; Weil ich mich aber zu ertennen und mein Bedenten benbringe hoffe ich gänzlich Ihro Majestat werden meiner zu diesen Wert nicht begehren sondern meine Ursachen gut sprechen.¹¹⁹

¹¹⁹ B. CHRISTEL, Praecellens viduarum speculum, Brünn 1694. s. 36-369.

Odůvodnění k odmítnutí funkce nejvyšší hofmistryně císařovny Klaudie Felicitas

1. *Bin ich schon sehr Alt und werde täglich älter das alter hat selber aber viel Muhseligkeiten mit sich und macht den Menschen verdrützlich.*
2. *Kan ich nicht viel stehen und gehen wie es zu hos der Brauch ist: bin im Winter stattem husten und Flüszen underworssen; darzu kan ich die fälte nicht wol leiden.*
3. *Bin ich dem Rohlauss zittern der händen auch undergeben und hab osst böse Augen.*
4. *Bin ich schon gar vergeszen dasz ich mich zu diesem Dienst wo es so viel zubedenken giebt untauhlich zuseyn erkenne.*
5. *Gehört zu deisen Deinst Ihro Majestat eine dapffere taurhaffte Frau; wie bald möchte Ihro Majestat benohtiget werden eine andere an statt meiner anzunehmen weches ihr wol nicht gelesen wäre.*
6. *Kan ich diese Deinst mit guten Gewiszen nicht annehmen Gott thate ein Wunderwert: dann ich müste meine Lebenswsz ganz ander aus dem Tahg Nach; und aus der Rach Tag machen; fonnte auch mir ohtige Schlafstunden nicht genieszen waraus ürklich der Tod folgen wurde.*
7. *Hab ich nicht alle Zähne etliche hole und enen übelrichen Mund.*
8. *Wollte ich die übrige futze Lebenszeit gern gatz mit Gottesdienst zubringen warzu ven hos weder bequeme Zeit noch Gelegenheit.¹²⁰*

¹²⁰ B. CHRISTEL, Praecellens viduarum speculum, S.373-374.

Obrazová příloha

•

1. Úvodní strana Oslavného spisu o hraběnce Františce

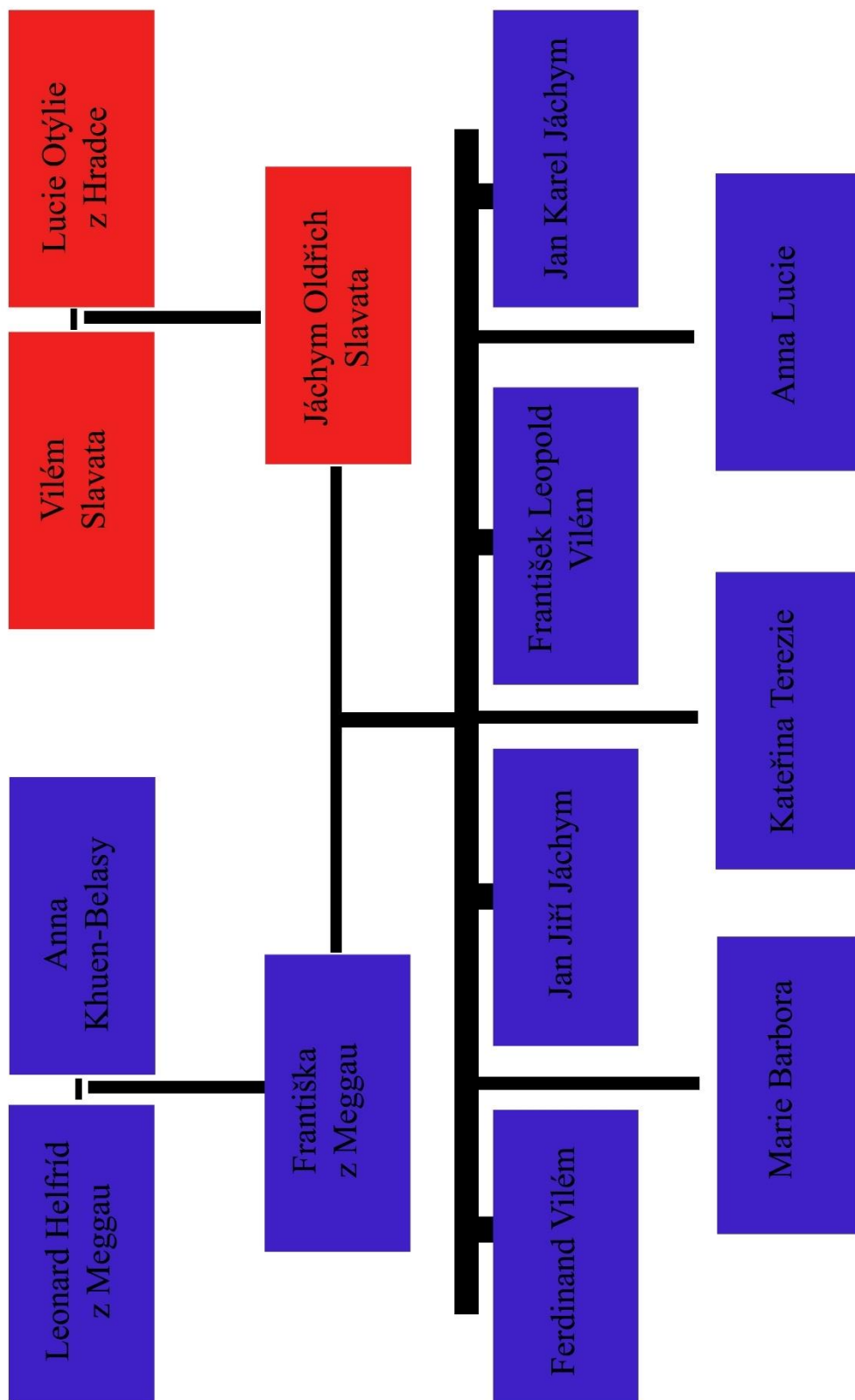
2. Erb rodu Slavatů

J. JANÁČEK, J. LOUDA, *České erby*, s. 159.

3. Pečeť Leonarda Helfřida s erbem rodu z Meggau

M. Starý, *Cizinci a spoluobytelé*, s. 449.

4. Františka z Meggau, Jáchym Oldřich Slavata, jejich rodiče a potomci